

The Project Gutenberg eBook of Kertomuksia, by Gustaf Adolf Heman

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kertomuksia

Author: Gustaf Adolf Heman

Release date: December 14, 2013 [EBook #44423]

Language: Finnish

Credits: Produced by Tapio Riikonen

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KERTOMUKSIA ***

KERTOMUKSIA

Mitäs teet, niin eestäs löydät

Kirj.

"**Kah**" [Kustaa Adolf Henan]

Adolf Allardt, Pori

1888.

SISÄLLYS:

[I.](#)

[II.](#)

[III.](#)

[IV.](#)

[V.](#)

[VI. Kuuden vuoden perästä.](#)

[Kymmenen vuoden perästä.](#)

I.

Laurilassa oli joulukuun muuallakin. Tuore pärekerros oli orsilla ja valkasi somasti avaran pirtin laen, pahnat kahisivat lattiassa; pitkä honkapöytä oli peitetty lumivalkealla pöytälinalla, röykkiö leipiä ja kaakkuja oli pöydän yläpäässä, ja keskellä oli kolmihaarainen kynttilä, joka tukevasti seiso i raskaassa tinajalassaan ja katseli korkealta asemaltaan uhkarohkeasti katjaista, suurta ja monivanteista oluthaarikkaa. Kynttilä ei enää palanut, sillä nyt oli jo päivä, joulupäivä. Kirkossa oli oltu, paleltu ja yskitty. Kirkon kuulumisina oli kerrottu muun muassa, että nyt jo se Aijälän maisterikin ensikerran puusäkissä paukutteli. Aamiainen oli syöty, ruo'at korjattu, paitsi leivät ja kaakut, sillä viime mainituista oli alimmainen syötävä vasta suvella ruistoukoa tehtäissä.

Siinä talon renkipari venyi pahnoilla ja imeskeli piippujansa. Naispalvelijat, Maiju ja Kaisu, istuivat ovisängyn laidalla ja supisivat hiljaa keskenänsä. Mutta siellä heidän takanaan oli pitkällä talontytär, ja vaikka näyttikin kauemman pirtissä oljoista kuin olisi lapsi nukkunut, niin eipä nukkunutkaan, vaan kuunteli tarkoin, mitä Maiju ja Kaisu puhuivat, kuunteli tarkkaan, nykäsi väliin heitä hameen selkämyksestä ja naurahti hiljaa, saipa silloin tällöin sanan parikin kuiskatuksi.

Kävihän se nuhina laatuun niin kauan kuin isäntä pöydän päässä jouluvirsiä veisasi, mutta sen tuiki tau'ota täytyi kun Laurila otti postillan ja rupesi siitä joulusaarnaa lukemaan.

Mutta loppui jo saarna pitkäkin, ja väljemmin hengitti naisväki pirtissä; vieläkin tuntui väljemmältä kun isäntä, tallissa miesten kanssa käytyään, pujahti vaarin kamariin toiselle puolen pihaa ja laski sinne rauhassa vaarin sänkyyn nukkumaan. Ja rengitkin ne lähtivät toiseen taloon, tuonne vaan toiselle puolen tanhuua.

Pian se pikku nukkuja, talon pikku Sanna, kepsahti vuoteeltaan ylös, kun se olo tuvassa, isän mentyä, väljemmältä rupesi tuntumaan. Eikä tuossa äidin läsnä-olo ollenkaan tukalalta tuntunut; vapaasti sai Sanna hilpeän luontonsa irralle laskea. Äiti siinä peräsängyssä oli vähän aikaa lonkallaan ja katseli virsikirjaa, mutta kirjaimet rupesivat niin hullunkurisesti silmissä tanssimaan ja peittyivät vihdoon ihan harmaasen hämääseen. Kas kun raukaisee, tulleekeo vaan pyry kun niin ramasee, tuumii emäntä ja katoa porstuanperä-kamariin. Meni kai huokuulle, sillä oli jo kolmesta ollut ylhäällä, keittänyt vaelle joulukahvit, ollut kirkossa ja taas aamiaisen laittanut.

Ja nyt oli tuvassa niin väljä olla. Maiju ja Kaisu rupesivat laulamaan; reistasivat ensin "Koko maailmaa", sitten "Kuin kirkkaast' kointähti koittaa." Mutta laulu meni vaan semmoisella akkain nuotilla, ivaili Sanna ja lauloi ne niin kuin niitä hänelle kansakoulussa oli opetettu.

Siinä sitä laulu antoi aihetta toiseen. Jo Maiju lauloi helevällä äänellään: "Kukkuu, kukkuu, kaukana kukkuu." Eikä se Kaisukaan ollut huonompia, hän se veti niinkuin pelillä vaan: "Tuoll' on mun kultani ain' yhä tuolla."

Heitä Sanna kuunteli, hyräili vaan hiljaa joukkoon. Mutta kun laulu oli loppunut, niin alkoi Sanna. Siinä hän ensin oikein nuottiniekan tavalla puhui aivan kuin itsekseen, mutta niin että toisetkin kuulivat: mistä se alkaneekaaan se: "Suomi armas synnyinmaamme", kun ei vaan alkaisi Aasta.

S:llä se alkaa, tokasi Maiju. Olipa se aika hömpö, aatteli Sanna; mutta eihän se vaivainen ollut nähnytään, kuinka alkuääntä annetaan. Opettaja siellä koulussa painoi harmoonion näppäintä, sitte kuului semmoinen kimakka ääni, opettaja vilkasi luokkaan, lauloi äänen mukaan "aaaa", ja koko oppilasjoukko yhtyi viidelläkymmenellä suullaan laulamaan "aaaa." Ja sitte vasta se laulu aljettiin. Ja nyt se Sanna lauloi, lauloi monta isänmaallista, niin hirmuisen koreata laulua, kuten Maiju ja Kaisu arvostelivat. Mutta osasi se toisiakin. "En voi sua unhottaa pojjes, vaikk'en ikänään sua saa; sinä sydämessäni olet ikuisessa muistossa." Se oli Sannan kuulijain mielestä kovasti koree; Kaisu melkein itki.

Olipa sekin vallon tavattoman kaunisti, se semmoinen laulu: "Sydämestäni rakastan sua elinaikani." — "Se laulu sopii just minulle", sanoi Maiju.

Ja sopiihan se, sen myönsivät toisetkin. Äyräsjoen Martti oli häntä niihin asti priiaillut, mutta nykyään käynyt kylmäksi ja ruvennut katselemaan Inkilän Miinaa, tuota samaa Miinaa, joka rippikoulussa ei ollut osannut vastata sanaakaan, vaan jonka vanhemmat olivat metsäkulman rikkaampia — ne samat, joiden sanottiin puukattuisella viinapannulla korvessa kuusen juurella viinaa polttavan. Ja sen tupsakan takia oli Martti Maijulle kylmäksi käynyt, tuo helasilmäinen kiharatukka Martti — toivoi kai kotivävyksi Inkilään.

No siinä nyt tytöt hiljaa rupesivat pakinoimaan sydämen asioita. Ja millä sydämellä ei olisi omia asioitansa! Sannakin, vaikka vasta 13:n vuotias, oli varsin taitava puhumaan sydämen asioista. Hän ei ikinä tee naimiskauppaa, sanoi hän, niinkuin hevossauppaa, ei, hän ottaa sen, jota hän lempii. "Lempii, mitä se on", kysyivät toiset. "Onko se sitä kun tekee mieli jotakuta?"

"Hyi, hyi, ei se niin jolsaa ole", tuumi Sanna, "lempiminen on sitä kun asuu lempi sydämessä." Ja vielä monilla muilla sanoilla yritti Sanna naistuttavilleen selittää, mitä se lempi on, mutta eihän se noiden punaposkisten hartevain hämäläistytöjen tyhmiin päihin tahtonut mahtua. Ylevämielisesti ne vain Sannan selityksille nauroivat, jotta valkeat hampaat näkyivät ja posket kuopalle kävivät. Ja voiko tuollainen tönsikkä lempeä tuntoa, tuollainen, jonka kourat lehmänhauteissa ovat noin pöhistyneet ja punottuneet, joka ei osaa kuin kaksi rakkauden laulua: "Kukkuu, kukkuu" ja "Tuoll' on mun kultani." —

Mutta kuinka olikaan, sydämet, kolmen tytön sydämet, sulivat yhteen, vaikka olikin erilainen käsitys heillä, sulivat yhteen ja avautuivat toisillensa. Sannallakin oli sydämen asia; ja sen kertoi hän, kun toiset lupasivat, ett'eivät sitä puhu yhdellekään ihmiselle ikinä; vieläpä siinä Sanna luki toisten kuullen koko kirjevaihtonsa entisiltä koulun ajoilta. Oli niitä kirjeitä jo ainakin tusina ja kaikki ne alkoivat sanoilla: "ikuisesti lempi Sanna." Ei niissä sitten juuri muuta ollut kuin tuhansia sydämellisiä terveisiä ja lauseita jostakin kansanlaulusta. Arvi niiden alla oli, ja hän se vakuutti lempivänsä Sannaa vielä sittenkin kun ijäisyys on virrannut ajan mereen ja hän itse lasketaan läpikäytävän edessä parille.

"Semmoista se lempi on", sanoi Saima voitonriemulla, "ymmärrättekö nyt likat?"

"Kyllä, se on semmoista, että kun jostakin tykkää."

"Semmoista, että niinkuin meinaa jotakuta ketä vaan omaksensa."

"On se nyt niinkin", myönsi Sanna, "mutta lempi on taivaasta, se tekee onnelliseksi, se on semmoista, että — — — lempi on sitä, kun toinen lempii toista. Lukekaa esimerkiksi kirja: 'Rikas tyttö ruusulaaksossa' taikka edes Akselin ja Hildan laulu, niin ymmärrätte, että lempi on enempi ja kalliimpi kuin mikään muu mailmassa."

"Kyllähän sen ilmankin ymmärtää", vakuutti Maiju.

"Mutta oikeenko se Arvi sinun, Sanna, aikoo naida", kysäsi Kaisu.

"Tietysti kai hän sen aikoo tehdä, mutta eihän se lempi oikeastaan naimiseen kuulu eikä naiminen

lempeen."

Ajattelemaan se kysymys Sannan sentään pani. "Niin, aikooko se Arvi sen tehdä. Ja mitähän se lempi oikeastaan onkaan? Kuka sen tietää?"

Kun siitä sitten hämärsi joulupäivän ilta, niin jopa taas Laurila luki pitkän saarnan kirkkopostillasta, veisasi neljä viis jouluvirttä ja luki sitte taas virsikirjasta; väki istui totisena ja kuunteli, mutta mitä kukin ajatteli, sitä ei päältä näkynyt. Arvaamme kuitenkin, että Sannan ajatukset saarnasta lentelivät entisten koulumuistojen valoisaan maahan. Kun hän siinä nyt istui jakkaralla peräsängyn pään kohdalla, kuuli "Könniläisen" seinällä tasaisessa tahdissa naksahuttelevan, näki läsnäolevain vakavat kasvot, kuuli isän vahvan äänen aaltoilevan, säännöllisesti nousevan ja laskevan, laskevan ja nousevan, niin kummallisen suloinen tunne valtasi koko olennon, silmä-laudat olivat niin raskaat — — ja vihdoin jo luki isä viimeisen sanan, sanoi amenen; mutta Sannan mielessä oli kysymys: mitähän se lempi oikein on, ja niinköhän se Arvi sittekin aikoi naida minun?

II.

Joulu oli mennyt, Tapanikin oli jo takana ja keskispyhäkin oli käsissä. Nyt oli joulun vakava puoli jo mennyt menojansa, ja nyt se nuoren kansan joulu oikeastaan alkoikin. Ei sitä enää tarvinnut niin totisena istua, vaan sopi jo leikkiäkin laskea ja iloa pitää. Somia päiviä todellakin ne pikku eli puoli pyhät; eiväthän ne olleet oikeita pyhiä, joina kirkkoon olisi ollut mentävä, eivätkä myös oikeita arkioin päiviä, joina työtä olisi tarvinnut tehdä — Laurilan Jokkumi renki olisi suonut, sanoi hän, semmoisia päiviä olevan vuoteensa seitsemän, kahdeksan joka viikko.

Ei ollut Laurilankaan miehillä muuta työtä kuin että hevoset ruokkivat. Jokkumi tosin aamupäivällä isäntänsä käskystä vei sepälle talkoohirren ja tuli sieltä joksikin "saaneena" kotia. Juonas oli samalla seurauksella vienyt "raatarille" puukuorman, isäntä itse oli Kuppari-Maijalle "siirtänyt halkosylyksen." Tuommoisia pikkutöitä pikkupyhinä tavallisesti tehtiin.

Mutta iltapuoleksi oli Laurilan haltiaväki ja tytär kutsuttu sepälle talkoosen — kestiin, näet sen, sillä Laurilasta oli viety paras hirsi, ja muutenkin oli seppä usein sieltä "asiaa saanut", sillä Laurila oli hyvin "ihmiskerno ja halkinainen mies."

"Pitäisiköhän taas sinnekin mennä", tuumaili emäntä, katsoen miestänsä kysyvästi silmiin.

"Hm", oli lyhyt vastaus.

"Taitaisivat ottaa mielensä pahaksi, jos ei kukaan mene, kun kerran ovat kutsuneet, pane nyt likka yllesi, jos häneen menisimme pikipäinsä."

"Menishän sinne tuokioksi", puhui isäntä, piippuansa sytyttäen, "jos ei siellä taas olisi se Mesopotamian survinriihi."

"Hm", vastasi vuorostaan emäntä; hän kyllä tiesi, että hänen rakas miehensä Aatami Laurila käytti kuvakieltä, ja että hän tuolla muinoisnimityksellä tarkoitti tanssia.

Sepällä tanssattiin tänä ehtona; talkooväki sai päälle päätteeksi "iloo pitkin ihoo."

"Jos ma vien tuon likan kanssani", sanoi uudestaan emäntä kysyväisesti.

"Hm, mitäs teet, niin edestä löydät", vastasi Aatami ja heitti sänkyyn pitkäkseen. Sitten löyhäytti vielä puolen tusinaa sakeita savuja, nukkui ja rupesi kuorsaamaan.

Mutta ilosta loisti Sannan silmät. Nyt pääsi hän kerrankin ihmisten seuraan niinkuin naapureinkin työt. Kun joskus ennen salaa sattumoilta oli ollut Tuomaalassa tahi Marttilassa tanssissa, niin hauskaa se oli ollut. Ei häntä juuri kylän pojat tanssiin vieneet, sillä hän oli vielä pikku likka, eikä hän tanssata juuri osannutkaan muuta kuin vähän polkkaa. Mutta nyt, nyt oli hän jo valssinkin oppinut Maijulta, eikä enää seonnut purpurissakaan, kun vaan oli tarkkaavainen ja silmänsä auki piti.

"Onpa se Sanna oikein korea, on kuin herras mamselli", lausui kateettomasti Kaisu, kun Sanna oli pukenut uuden sinipunervan hameen yllensä, pannut "raakun" kaulaansa ja "mansetit" käteensä sekä sitonut tuuhean keltatukkaisen palmikkonsa päähän taivaansinisen, leveän ja pitkän nauhan. Hameen kauluria piti suuri messinkinen rintaneula, ja edessä oli hänellä lumivalkealta hohtava pitsillä reunustettu esiliina. Onneksi ei Laurilassa ollut seinäpeiliä; pienessä ympyräisessä "plakkaripeilissä" Sanna vaan kurkisteli, oliko jakaus suora ja "istuiko rossi oikoisessa."

Soma se tyttö kyllä olikin; posket punottivat, silmä katseli syvänä, hiukan mieltävänä — — taisi aatella: mitähän se lempi oikeastaan on.

Mutta nuo koristeet ja muut prameudet — ne oli Sanna koulunaikaiselta tuttavaltansa Neuloja-Emmalta saanut. Ei niiden tekopalkka suuriin ollut noussut, noin vaivihkaa oli äiti kirkkomatkalla joskus vain vienyt hänelle milloin villakouran, milloin pellavasykyrän, milloin pari kynttiläsoiroa, voinaulan tahi maitotipan. Ei se Laurilan Eeva emäntä mieheltään mitään salaa tahtonut tehdä eikä hänen sitä tarvinnutkaan, hyi semmoista; mutta mitä niille miehille kaikkia puhua tarvitsee, tuumaili hän, eivätkä ne kumminkaan vaimoväen tarpeita ymmärrä. Ja tarvitsihan lapsi parka vähän koreutta, kun oli siellä koulussakin tottunut, ja kun on nuori ja muutenkin ymmärtäväinen eikä muotoa vailla. Eihän se isä mitään sallisi, puhuu vaan "salatun sydämenihmisen" kauneudesta, lakeamielisyydestä ja nöyryydestä; mutta — — niinhän se isä ennen itsekin oli näpsää poikaa, oli reima ja teiski poika, simisätissä ja sukarohvisaappaissa silloin kun — — — enkä minäkään — —

— Omatunto parka, vaikene! Sinulla on puhelias vastustaja!

Nyt lähdettiin sepälle. Ei sille semmoiselle matkalle hevosta tarvittu, pian sen kävelikin. Lumi nirskui kävelijäin jalkain alla, pohjoinen puhalsi kylmää viimaansa, kiinteämmin kietoi äiti huivin päähänsä. — Tähti tuikki kirkkaasti etelän taivaalta, tuo kaunis sinertävä; katsoipa Sanna aivan silmästä silmään, ehkä koetteli kestikö impi hänen silmäystään. Kaiketi kesti, koska yhä katseli sinne ylöspäin ja sanoi:

Sä tähtönen kirkas
Oi sano mi voi,
Tuoll' olla sun virkas,
Miks' Luoja sun loi?

Niin se Sanna sanoi, mutta sanat vaan peittivät ajatuksia. Ajatus oli tämä: mitähän se lempi onkaan?

Mutta jo haihtui ajatus. Tuolla jo vilkkui tuli sepän akkunasta ja viulun vinkeä ääni kuului tulijain korviin. Se oli purpurin härsyä:

Kinnari-Kalle se piukia poika,
Halituli tittun taalaa.

Ei äiti siitä millänsäkään ollut, sitä nuottia hän oli ennen muinoin kyllältä kuullut. Kellä on lehmät ruokittavina, vasikat juotettavina, porsaat lihotettavina, kanat munitettavina ja suuri perhe hoidettavana, neljä lasta vaalittavana, äijä passattavana, ei se enää ole kolmena, vaikka purpurin härsyäkin kuulee; — mutta ennen! Armas, kun silloin kommo soi, niin joka jäsen värähti, jalat nousivat maasta aivan itsestään, ja lentämällä silloin tyttö vilisti tanssipaikkaan; nyt se on yhtä kuin kuulisi kukon laulavan — — —

Mutta omituisia väreitä tunsu Sanna koko ruumiissansa. Ne alkoivat seljästä, kulkivat käsivarsia myöten aina sormenpäihin asti, aaltoilivat pitkin jalkoja hamaan varpaiden neniin — —

Jo polki pieni jalka tahdissa maata, varpaatkin aivan kuin alkoivat vikureerata toistensa kanssa; Sannan sisäpuolinen olento tanssi, tanssi purpuria, ja viulu puhui hänelle niin kummallisia asioita — kas nyt se niin kevyesti kuvasi hetken huoletonta elämää, mi hyppelee kuin kevät puro iloisesti nurmien ja niittujen kukkia suudellen, — nyt se valittaa, mutta sen valitus on niin autuaan suloista; kas taas: pelmanni-Kusti römpähyttää paasia — ja nyt kuuluu aivan kuin huolettomin iva, joka sanoo "sorano" koko tiiman elämän iloilta ja suruille — — taas se kuuluu niin vienolta, niin houkuttelevalta, kuin tahtois se viedä ihmisen kauas, kovin kauas tuonne Saimaan rannalle, tahi Vienan rannall' koivun alle — — —

Mutta jo päästiin sepän pihaan. Siinä kävelee miehiä, mikä heittää heiniä hevoselleen, mikä lointa korjaa, mikä muuten seisoskelee. —

Pirtistä kuuluu jalkain poljenta, ja purpurin töminä saa permantopalkit notkumaan — —

Porstuaan tulvaa avatusta pirtinovesta lämmin löyhkä Laurilan vaimoväen päiden kohdalta, kynnyksen tienoitse tunkee ulkoa heidän kanssaan pakkänen harmaana höyrypatsaana.

Mutta ei anna sepän Anni heidän vielä pirttiin mennä; ensin vie hän Laurilan emännän tyttärenensä porstuanperä-kamariin kahveeta ja viiniä saamaan; "vasta sitten saavat he pirttiin mennä katsomaan nuorten iloa. Ne niin kiusasivat jo pyhäin päivästä asti seppää, että vaan piti keskispyhänä huone heille annettaman; sanoivat, että kyllä he itse pelmannin kustantavat. Seppä oli aatellut, että miksikäs se huone siitä tulee, ja sopihan vähän iloksi panna, kun hänkin on Juhannes, ja keskispyhänä on Juhanneksen päivä." —

Saali hartioilla astui Laurilan emäntä tyttärensä kanssa pirttiin; siellä juuri oli lopetettu purpuri, pelmanni huokasi ja tanssiväki huokasi pyhkiellen hikeä otsistansa, sillä "hiki siinä tuli kuin hyvässäkin työssä." Naisia istui peräpenkillä, miehiä pitkällä penkillä sivuseinällä; varakas seppä oli pannut olutharikan kulkemaan miehestä mieheen, toisen naisten riviä kiertämään. Pareista oli tehty muutamia kynttiläpihtiä, jotka olivat ylhäälle seiiniin kiinnitettyt; kaksi kynttilää oli pöydällä, kolmas muurin päällä; ja tavan takaa niisteli kynttilöitään seppä, kävellen pitkin seinuksia.

Mutta tuolla pöydän päässä pelmannin vieressä istuu — — — kuka? Sanna katsoo, katsoo, kun hän siinä äitinsä kanssa istuu peräpenkillä ja koettelee "istuuko rossi oikoisessa" — — katsoo vieläkin, ken on se mies sotilaan puvussa, haivenia ylihuulessa, se, joka puhuu pelmannin kanssa niin tuttavasti — — — nyökkää sille, ja se hänelle.

Samassa vetää pelmanni pari kertaa karheesti jousellansa, sitte kimeämmin, ja sitte alkaa tulla sävel säveleen kintuilla — — vilkas valssi — — —

Sotilaspukuinen nousee istuimeltansa, astuu sorjana ja suorana ihan peräpenkkiä kohden sanaa sanomatta, astuu ihan Sannan eteen, nostaa kätensä ohaukselle ja kumartaa Sannalle, kumartaa niin sievästi kantapäät yhdessä ja karvalakki kallellansa. Olis toisille tytöille sellaisen tempun tehnyt, taikka vaikkapa itse Laurilan emännällekin, niin eivätpä totta vieköön olisi tienneet, mitä se merkitsi. Mutta kyllä Sanna sen tiesi. Kirkonkylässä oli hän nähnyt herrain tekevän juuri samalla tavoin, kun siellä oli "paalit", joissa koottiin rahaa urpukassaan; se semmoinen kumarrus oli niin paljo kuin: "tules tanssaan kanssani!" Mutta eivät ne sepän talkoomiehet semmoisista tempuista mitään tienneet, ne vaan sylkäsivät kouriinsa niinkuin muuhunkin työhön ruvetessa, laskivat kätensä tytön vyötäisille ja sanoivat pää kenossa: "tus tanssaan!"

Kevyesti nousi nyt Sanna penkiltä istumasta, hymähti, laski kätensä toisen olkapäälle ja sanoi

alkuaskeleita ottaissansa: "kas, Arvi; enpä luullut sinua täällä näkeväni."

Ja sitte sitä menttiin ympäri. Hyvän aikaa tarkasteli koko väki tuota somaa paria; poika oli niin sorja, hän kun siinä päättänsä hiukan taaksepäin kallistaen, piti oikeata kättänsä Sannan vyötäisillä, vasemmalla taas hänen kädestänsä piti kiinni. Sanna siinä nojasi hiukan päättänsä pojan rintaa vasten, vasemman kätensä antoi hänen käsivarrellaan levätä. Olipa se huimaa menoa. Vähitellen lähti liikkeelle useampia paria; toisia jo lakkasikin, mutta Sanna vaan kumppaninsa kanssa yhä pyöri, hyppi keveästi kuin lintu oksallaan; tuskin jalat näyttivät maahan sattuvan. Ensin ajatteli Sanna, että oli iloista, kun nyt tapasi vanhan koulutoverin, tapasi Arvin, jolta niin monta kirjettä oli saanut, mutta sitten ei enää aatellut mitään, tuntui vaan siltä kuin olisi ollut sisällinen pakko; viulun ääni tunki korvaan, sieluun, sydämeen, se vaati ja pakotti. Rinta huokui, silmä säihkyi, poskea poltti, mutta yhä nopeammin pyörähteli pari lakealla lattialla, kunnes yht'äkkiä kuului Kustaan viulusta karhea, järeä ääni ja soitto taukosi. Silloin jäi Sanna kumppaninensa keskelle lattiaa seisomaan. Sanna hiivi ujona äitinsä viereen, ja Arvi meni taaskin pelmannin viereen istumaan. "Hassu tyttö", torui äiti, "olisit itsesi kuoliaaksi tanssannut, ellen olisi soittoa lakkauttanut."

Ja sitte alkoi uusi purpuri. Se on yhteisen kansan keskustelutanssi, vaikk'ei siinä yleensä paljoa keskustella, mutta saa siinä ainakin keskustella, jos tahtoo.

Ja mitä siinä purpurissa Arvi ja Sanna keskustelivat? Kysytkös sitä? Kaiken iltaa oli Arvi niin paljon kuin suinkin Sannan parissa, seurasi silmillänsä häntä silloinkin, kun ei hänen likellään ollut.

"He ovat samaan aikaan käyneet kansakoulua", nuhahti Laurilan emäntä sepän Annille.

"Niin kyllä tiedän, hän on orpanani poika", vastasi Anni.

"Kuinkas se nyt sotamiehen muntieringissä on, ja onko se jo korkeakin herra?"

"Aliupsieri, kaks-nauhainen, nähkääs emäntä, se meni vapaaehtoisena sotaväkeen, ja taitaa pian taas yletä vielä ylemmäksi, sillä pojalla on pää kuin partaveitsi; — mutta mitääs vasten se tuota lasta niin kovasti on tanssittanut?"

"Lapsi kyllä Sanna on, käy se sentään Mikonpäivästä jo neljättätöistä — Huh, täällä on lämmin — tuota, tietääkö Anni, joko tuo Arvi vanhakin lienee?"

"Se täytti kai jouluaattona kaksikolmatta."

Taas soi. Se on polkkaa. Arvi ja Sanna menevät taaskin. Aika tanssimestari se Arvi, kas noin vaan, väliin toisapäin, väliin taas toisapäin!

Tyttö, tyttö! Älä petä itseäsi! Elämä on sotaa ja taistelua; ei se ole paljasta polkkaa, ei! Tyttö, tyttö! Jo huomaa sinun moni muukin. Naapurin Kalle tuolta tulee lattian poikki Sannan luokse ja kumartaa, mutta kumartaa niin kömpelösti, että Sannaa naurattaa. Kalle huomasi kai itsekin, ett'ei temppu onnistunut; sentähden hän jo kumarruksen puolitiessä peräytyy entiseen jäykkään asemaansa, tarttuu leveällä kourallaan Sannan käteen ja sanoo: "eiks pikku Sanna tulisi minunkin kanssani vähän polkkaa polkemaan?"

Menihän se Sanna. Tiesi kenen kanssa tanssi, ei ollut menossa entistä sulavuutta, lakkasi pian, sanoen jo väsyvänsä.

Hiljainen ja jörömäinen se Kalle oli kovin, pitkä ja kankea kuin seiväs; siniset silmät tosin näyttivät rehellisiltä ja uskollisilta, mutta suu oli miesparalla (Sannan mielestä) auttamattoman leveä, nenä liian köyryinen — — — ja nuo saappaat sitten! ne olivat hirveän pitkät ja suuret! Ja kädet niin suuret, että olisi saanut kahmaloihinsa lymytetyksi Sannan koko pään, niin ett'ei nenän huippuakaan olisi näkynyt!

Niin se 18 vuotias naapurin Kalle oli Arvin rinnalla kuin on yö päivän rinnalla — — —

Hassua se oli, varsin hassua; että äiti edes leikillänsä oli viitsinyt Sannalle puhua molempain Laurilain yhdistämisestä kun Kalle ja Sanna yhteen menisivät. — Olikohan vaan sillä isälläkin sellaisia tuumia? Ainakin ne toisen talon isännän kanssa olivat ylimmäisiä ystäviä, istuskelivat usein ja puhuivat. Mutta älä luule lukkari, että pappi virren alkaa! Ei ikänä! Mitä se lempi oikeastaan lieneekin, tuommoisen kollon kanssa ei lemmestä puhettakaan!

Ja kuitenkin se Kalle katseli aina sieltä sivupenkiltä niin kummallisesti suurilla sinisillä silmillään peräpenkkiä kohden, katseli varmaan Sannaa. Kun ei edes olisi ollut huomaaviansa; mutta kun tollikko seurasi silmillään ihan Sannaa ja Arvia, pitkin lattiaa, kun ne tanssivat! Olisi sille Sanna mielellään hyväkin ollut, mutta mitä sen teki? Tuossa oli Arvi, muhkea, solakka ja entinen koulukumppani.

Hikilöylyä karttui pirttiin, sakeana verhosi tupakansavu joulupäreitä, ja haukottelemaan rupesi jo Kekkanen muori, joka muurin takana istui ja tanssia katseli. "Haukka tarttuu suusta suuhun, orava hyppii puusta puuhun", sanoo sananlasku; ja niin se haukka nytkin tarttui. Emännät jo rupesivat väsymään, Laurilan emäntäkin. Paha sieltä kuitenkin vielä oli pois mennä, kun nuorten jalat vielä virkein voimin permanttoa tömisyttivät. Mutta jos menisi yksin, jättäisi Sannan vielä vähäksi aikaa tanssimaan, koska lapsi tekee sitä niin sanomattoman kauniisti ja niin halusta. Osasi se Sanna kyllä ne pari kivenheittoa yksinkin kotia tulla, osasi hyvin ja uskalsikin.

Ja niin Laurilan emäntä sepältä ja Annilta jäähyväiset otti, varoitti Sannaa, ettei kovin kaukaa viipyisi, ja meni kotia.

Siellä isäntä jo makasi ja väki; pieni läkkilamppu tuikutti muurin otsalla, että emäntä näki pirttiin tulla ja riisua. Raskaasti jyrisi ruotu-Kiian hengenveto muurinvierusängyssä, renkien sänky oli

tyhjä, samoin piikain, sillä omistajat olivat sepällä hekin, — vaikka he siellä olivat seisoneet aahen takana, väkitingossa, ja tanssiessa vaan keskellä lattiaa olleet. — Mutta peräsängyssä oli vielä valveilla isäntä, piippu paloi ja silloin tällöin kuului syvähenkinen huokaus.

Riisuttuaan siitä, laskiye emäntä isäntänsä viereen makaamaan; mutta kun kuuli hänen huokaavan, niin luuli kipeäksi ja kysyi: "mikä sinua, Aatami, vaivaa?"

Ei Laurila tuokioon mitään vastannut, huokasi vaara. Sanoi sitten vihdoin viimein: "Eikö tyttö jo tarpeeksi saanut olla turhuuden markkinoilla, miks'et häntä jo kotia muassasi tuonut?"

"Olet sinä oikein hassu, eikö nuori ollenkaan iloita saisi; iloitsimme mekin, kirmasimme hyvinkin, kun nuoria olimme, mutta ei lehmä muista vasikkana olleensa."

"Mutta entä kun jos muistaakin, ehkä muistaa liiankin hyvin — me uhrasimme nuoruutemme, arvaatko akkaseni, kelle?"

"Niin, niin ilolle ja riemulle."

"Taikka pahalle..."

"Aina sinä semmoinen olet. Ole nyt kerrankin ihmisten lailla. Mitäs luulet sen pyhyytesi sinua auttavan. Meinaa ne muutkin ihmiset kuoltuansa hyvään paikkaan päästä, mutta" —

"Kuule, Eeva, järkevä sana ennen kuin nukut: siunaa itsesi ja pane mieleesi, että mitäs teet, niin edestä löydät."

Ynseänä käänsi Eeva Aatamille selkensä, ja seljin se yö nukuttiin, jos vaan Aatami nukkuikaan, sillä tuon tuostakin hän nousi vuoteelta, otti valkean, vilkasi akkunasta välin ulos, huokaili ja höpisi itseksensä.

Parina viime vuotena se Aatami niin oli muuttunut. Nuori pappi oli tullut seurakuntaan ja saanut tunnot hereille, ja Eevan mielestä tuntui jo Aatamissakin olevan koko joukko isouskolaisen vikaa. Ehkä olikin. Se vaan on varmaa, että harvapuheiseksi ja miettiväiseksi peräti oli hän tullut, lueskeli usein ja katsoi joskus Eevaa ja Sannaa niin terävästi, että oikein täytyi luoda katseensa ales. — —

Mutta sepän pirtissä tanssi Sanna yhä, nojasi yhä useammin ja syvemmin keltatukkaista päätänsä Arvin rintaa vastaan; yhä pirteämpänä lennätti Arvi sinihameista kumppaniansa. Mutta tyynen metsälämmin tavalla oli naapurin Kallen sininen silmä totinen, kun se melkein räpähtämättä seurasi tanssin kaarteita ja pyörteitä.

Mutta pelmannikin rupesi jo väsymään; lanttuu sitä mies vahvakin kuin kaiken iltaa soittaa ja soiton välillä aina pitää "paussia", se on ottaa kylmän ryypyn tahi lämpimän käppyrän (se on: kahviplörön). Ja kun pelmanni lanttui, niin taukosi tanssi, ja kukin rupesi lähtöä tekemään.

Lähti siitä Sanna, ei aivan ensimmäiseksi, vaan ei varsin viimeiseksikään, ja häntä lähti saattamaan Arvi. Pakkanen oli helpottanut ja suojan tuuli kohisi männistössä, jonka ohea kulkivat.

"Näin sivistyneet tekevät", sanoi Arvi, ja otti Sannan käden kainaloonsa. Ja Sanna tiesi myös, kuinka sivistyneet tekevät: hän nojasi väsyneenä, hervotonna aivan, Arvin olkapäähän.

Ei kuu silloin paistanut, sillä se oli pilven peitossa, mutta kuitenkin lausui Arvi tunteellisesti: "Oi kuinka kaunis on illan kuu ja loistava virran kalvo; voi kuinka nyt kuolema kaunis ois, kun kultansa kanssa kuolla vois!"

"Niinkös luulet?"

"Niin armaani, niin kuin jo sanoin siellä pirtissä:

"Mitäs ois nuoruus rakkaudetta?
Niin ois kuin kevät kukkaisetta!"

Vielä enemmän nojasi lapsi päätänsä sotilaan olkapäätä vasten ja sanoi vienosti, jotta tuskin toinen kuuli: "en voi sua unhottaa pojjes, vaikk'en ikänään sua sais."

Siellä sepän pirtissä oli vanha tuttavuus uudistettu, siellä oli vaihdettu sanoja, joita ennen muinoin ei 14:llä oleva tyttö ensinkään ymmärtänyt.

Arvi siinä vielä käydessä selitti, että "suudelmassa kaksi sielua yhtyy lemмен sopusointuun." Selitettiin tahi opinausetta käytännöllisillä kokeilla, ei siinä pimeässä talviyössä niin voinut nähdä; mutta olivathan keskustelijat realistisen aikamme lapsia. —

Vihdoin siirtyi kuun päältä kateellinen pilvi; hölmömäisen hyväntahtoisesti katseli nyt "tolpparin aurinko" tanssista palaajia. Siinä nyt "kasvoin edessä ijankaikkisen kuun, päällä puhtaan lumen, tehtiin liitot ijänikuiset, ettei heitä muu eroita kuin kuolon kylmä kinnas" — — —

Ja se oli ihan täyttä totta, ainakin Sannalta. Ehkä oli Arviltakin. Mutta ei nyt Sannan mieleen juolahtanut kysymys: "mitähän se lempi oikeastaan on?" tahi "niinköhän se Arvi aikoo naida minun?"

Ei siinä kysymystä tullut mieleen mitään. Siinä oli niin turvallista olla ja pitää rivakan pulskan Arvin kainalossa kätensä. Kuin se oikein likisti hänen käsivarttansa. Sanna tunsu olevansa niin pieni, niin voimaton, niin hento, niin heikko, mutta samalla oli hän muka turvattuna, kun siinä nojasi kumppaninsa olkaa vasten. —

Arvi kumartui. "Armaani, yksi ainoa vaan suudel — — —"

"Piisaisi vähempikin lirputteleminen", kuului aivan takaa tunteesta värisevä ääni. Se oli naapurin Kalle, kyllä Arvi hänen oitis tunsu, kun taaksensa katsoi. Varmaan oli se kollo astuskellut kauan

aikaa heidän perässensä. Ja siinä se nyt seisoj muutaman sylen päässä, totisena, lammasnahkalakki päässä ja harmaat sarkavaatteet yllä; seisoj ja katsoa toljotteli heitä. Semmoisia ne ovat ne tyhmit; eivät he ymmärrä —

Kiukustuneena hellitti Arvi kätensä Sannan kädestä, kääntyi kiivaasti ympäri, marssi ryhdikkäästi Kallea kohden, ja yks', kaks', lyödä läjäytti nyrkillään toista vasten suuta. Veri purskahti Kallen sieramista, samassa kuin Arvi ärjäsi: "Tuommoista polskaa minä annan kollolle, joka ihmisiä vahtaa ja vakoilee pitkin teitä!"

Kalle katsoi suurilla siniharmailla silmillänsä vastustajaansa, otti taskustansa siniraitaisen nenäliinansa, pyhki sillä veren pois kasvoistansa ja virkkoi: "Liian likelle sinä viettelijä tuppaaikin." Sitte ojensi molemmat pitkät kätensä, otti Arvin rintoihin kiini, tukevasti ja miehenkourilla ottikin. Yritteli Arvi vastustaakin, mutta mitäs niin pitkäkätiselle miehelle mitään voi, kun ei ulottunut muuta kuin sormen pääkköset sen, Kallen, päällysnutun nappeihin. Ja päälle päätteeksi oli se "kollo" niin riivatun voimallinen että nosti Arvin ylös niinkuin minkä vauvan hyvänsä, nosti korkealle, heilutti ilmassa sinne tänne, ja viskasi miehen pää edellä aitoviereen syvään lumikinokseen. Arvi kirkui ja kiroili, mutta Kalle tuumaili lähteä kotia päin — Sannan seurassa. Mutta heti kun miehet rinnoista yhteen menivät, oli Sanna lähtenyt juoksujalassa kipsisemaan kotia. —

Pieni lamppu paloi vielä, makaajat kuorsasivat vahvasti, kun Sanna hiipi pirttiin ja meni vuoteellensa, joka oli siinä sivuseinällä, kulmittain vanhempain vuoteen kanssa. —

Sanna sammutti lampun ja koetti nukkua. Siunasi — tahi koetti siunata, mutta kesken siunausta muistui aina mieleen sorea, pulskea Arvi ja pitkä, hoikka naapurin Kalle. Kuinkas niiden siellä viimein kävi? Jospa hiipisi hiljaa akkunaan katsomaan; ja hän hiipikin varpaillaan ja alkoi katsella akkunasta ulos talviseen yöhön. Jo näkyy mustaa lunta vasten siinä aitan kohdalla — se on hoikka Kalle, joka siinä astua köntystelee levollisesti polkua pitkin.

Mutta vähän ajan perästä tulee samaa polkua Arvikin, astui nopeasti, että harmaa sinelli löyhy — menneekö kostamaan Kallelle? Eipä menekään. Tuosta kääntyy aitan editse menemään Mattilan tanhuan suuhun päin, menee kai sieltä sitten äitinsä tykö, sinne, missä se siellä Mattilan maalla asuneeka.

"Pian siitä Arvista mies on tullut; pari vuotta ollut upsierikoulussa ja nyt jo on niin ylentynyt", — arvelee Sanna akkunasta katsellessansa; ja kummallisesti hänen sydämensä livahiti, kun potra sotilas katosi varjoon huoneiden taakse. "Tälläistakohan se lempi oikeastaan on?"

III.

"Mikä sitä meidän tyttöä vaivanneeka, niin on kuin olisi päiviltä pois", arveli Laurilan emäntä ja istui rukilleen iltapuhteella tuossa kynttilänpäivän aikoihin, kun isäntä tuli tallista miesten kanssa.

"Mitä ihminen tekee, sen edestänsä löytää", vastasi siihen isäntä, puhalsi lyhdyn sammuksiin ja asetti nahkansa ovipieli-naulaan.

Mutta porstuanperä-kamarissa elusti siihen aikaan Sanna. Äidin välityksellä oli hän saanut oikein oman kamarin. Siellä oli kuvia seinässä monenlaisia; piirongin päällä oli Nikkari-Aaron tekemä peili ja peiliä koristi virkattu verho, pienellä pöydällä oli pieni posliinikuppi, jossa näkyi olevan suuri joukko nimi- ja muistokorttia sekä onnentoivotuksia. Eikä se porstuanperäkamari hullummalta näyttänytäkään, selvästi siinä havaitsi naisen järjestävän käden jälkiä.

Pesässä paloi valkea, ja sen edessä istui Sanna neito. Jo oli hän aika-ihmisen koolla ja sievistynyt aikakin lailla siltäiseltä kun hän viimein sepän talkoossa oli. Niin se nyt kuitenkin oli kuin vähän nurpeissaan, käsi poskella ja kirja helmassa. Eikä ollut poski enää niin verevä kuin ennen, mutta palmikko siinä tulen valossa vankkana kiemurteli rinnan editse. Siinä nyt Sanna istui ja odotteli — —

Jo kuului kopinaa ulkoa ja kamariin astui vanha tuttumme Arvi. Olipa siitäkin jotakin tullut. Pulska, potra poika, aivan kieltämättä, sievät viikset, tukka somasti kammattu, ja vartalo solakka — se näytti niin solakalta alaupsierin kullatussa puvussa. Sepäs oli sievä tervehdys; käsi ohimoille ja notkea kumarrus — ja ensin suudelma kädelle ja sitten oikea "herraslaakanen muisku." — Jahaa.

"Enkelini!"

"Armas Arvi."

"Lemmitty Susannani!"

"Kuinka odotin sinua. Arvi armaani!"

"Oi, kuinka riensin tänne myrskyn siivillä, ja — — kukkasia tarjoten, lemmen iki-ikuisen ma merkiks' sulle tuon."

"Kukkasia talvella?"

"Kun sinun luokses riennän, niin kukkasia kasvaa raitio."

"Armaani!"

Syleilys. Autuas (?) syleilys.

Arvilla oli hevonen ulkona, se siellä päristeli pakkasessa. Nyt piti mentää Kolkkilaan, jossa oli pidettävä seuranäytelmä. Eikä sieltä Sanna eikä Arvi saanut poissa olla, sillä heillä oli kummallakin oma tärkeä näytelmä-osansa. Huomenna se vasta oli pidettävä, mutta sinne tuli mennä jo iltaa ennen, että oli aikaa "repiteerata", kuten Arvi sanoi.

Nuorten pakinoidessa tuli kamariin jo emäntäkin — tuli tervehtimään Arvia, joka jo oli ylentynyt taaskin "pari kraaria."

"Äiti", sanoi Sanna, "Arvi on tullut minua noutamaan, meidän tarvitsisi olla viimeistään kello 9 tän'iltana Kolkkilassa; siellä repiteerataan."

"Niin lapseni, kyllä se niin on; mutta niin — repiteerataan — mitä se taas onkaan?"

"Koetetaan kuinka se 'Kalatyttö' käy, että sitten huomen-illalla osataan se oikein yleisölle esittää", selitti Arvi.

"Kyllä se sitten tarpeen on, mutta isä ei ole sanonut, mitä hän pitää koko tuumasta."

"Niin se isä, ei hän ymmärrä nuorten pyrinnoita eikä valistuksen henkeä, muuta kuin jarnaa postillojansa — niin kuinka nyt isä saataisiin myöntymään?"

"Jahka ma menen koettamaan parastani", puhui hellä äiti ja meni ulos.

"Milloin koittaa se ihana aika", laususkeli Arvi, "jolloin sinun lapsesi, Suomi, eivät enää kulje ahdasmielisiä polkuja, vaan lentävät kauneuden siivillä vapaamielisyyden merta myöden ihanuuden ilmassa — ja sydämet syttyy, sulaa, riemuin raikuu — — —"

"Ei koskaan, toivoakseni", kuului Laurilan vahva ääni ovesta; "mutta sen sanon teille lapset, mitä ihminen tekee, sen edestänsä löytää. Meinaatte kai mennä sinne Paalin palvelukseen — mutta minä en milloinkaan anna lupaa semmoisiin."

Ja niin se Laurila paiskasi oven kiini ja meni pirttiin takaisin.

Sanna se hyrähti itkemään, ja niiskuttaen puhui hän isän ahdasmielisyydestä.

Mutta kun äiti sitten lohdutteli, niin kirkastuivat nuorten kasvot; ja lähdöstä ruvettiin taas puhumaan.

Äitiä vähän epäilytti laskea nuoria noin kahden kesken iltapuhteella ajamaan, mutta kun Arvi oli selittänyt, että niin ne herrasväet aina ajelevat, niin jo haihtui epäily; ja vastoin isän mieltä lähtivät nuoret ajamaan Kolkkilaa kohden.

Kun emäntä sitten meni pirttiin levolle, käänsi Laurila kylkeänsä, kiskotteli tuskallisesti, raappi korvallistaan ja äyskäsi hänelle: "ja kumminkin sinä, akka, panit ne menemään!"

"Mikäs nuoria estää voi; ja olimmehan mekin kerran nuoria, mutta ei lehmä muistakaan vasikkana olleensa."

Laurila vaikenä. Sanomattoman tuskallisesti katseli hän kattoon päin; ei sanaa tullut hänen suustansa, ei muuta kuin pitkäveteinen, tuskaa ilmaiseva: oih.

"Mikäs sinun on, kun niin oihkaat", kysyi emäntä.

Vielä kerran kuului samallinen "oih": ja kun se oli loppunut, sanoi Laurila: "mitäs teet, niin edestäs löydät."

Ei näkynyt emäntä tuota juuri miksikään panevan; hän vastasi: "aina sinä huudat kosta ja pahaa ennustat Sanna paralle ja Arville, vaikka poika on niin viini ja taatimies kuin suinkin."

"Sepä sen juuri on! Voi minuakin!"

Mutta kuutamoisella iltapuhteella saapui Arvi ja Sanna Kolkkilaan. Siellä oli nuoria talo täynnä; siellä luettiin näytelmä-osa, kierreltiin arpalippuja, maalattiin "kulissia", naulattiin näyttämön laipiota. Kaikilla oli puuhaa ja huhtomista. Oli suuri isänmaallinen sivistystyö muka tehtävänä. Takamaalainen raakuus oli nyt pikaisesti poistettava, ura avattava sivistysrienoille pitäjässä — asianomaisella luvalla hankittu "puhvetti" oli tietysti yksi vaikuttava syy kanssa.

Vuorokauden valmistusten perästä vihdoinkin hämärsi näytelmä-ilta. Väkeä tulvasi lukuisasti iltahuveihin, arvat kävivät kelten kaupaksi, "puhvetissa" oli liike jo hyvällä alulla. Monnilan maisteri (sanoi olevansa regissööri) soitti porokelloa, "Pelmanni-Kusti" veti viulustansa mitä vienoimpia säveleitä, "kaupungin muskantti" antoi "klaneetinsa" vaikeroida ja "Kalliomäen kersantti" jyristi mahdottoman suurta, valkeoilla laudanlaikkeilla paikattua paasiviuluansa.

"Susetit, olkaa valmiina, orkesteri soittaa jo messusupraania", huusi Arvi, joka oli asiantuntija, kulissien takana. Hän oli ollut Helsingissä joskus teatterissa mykkänä näyttelijänä.

Mutta jo se soitto loppui. Kello soi vielä kerran, esirippu nousi, ja Arvi astui esiin ylioppilaslakki päässä, vihreäkaulusinen metsästystakki yllä, pyssy olalla ja pitkävartiset saappaat jalassa. Pian sen jälkeen ilmaantui kalatyttökin; ja hyvin sujui heiltä sekä puhe että laulu. Yleisö oli silmänä ja korvana, seurasi tyystin nuorten rakkauden kehitystä. Silloin tällöin säesti Äyrään Taavetti — se setämies sieltä Huhtoin kulmalta — rämisevällä äänellään: "voi minun lintuni, voi minun kultani, laulappas nyt viel'." "Älä sinä jorise", kuului hänelle tavan takaa, mutt'ei se siitä helpottanut, lauloi vaan yhdessä Annan ja Yrjön kanssa (Sanna oli Annana, Arvi Yrjönä). Kuului niitä muistutuksiakin aivan äänekkäitä näyttelijäin liikkeistä ja puvuista, toisia hyvinkin kiittäviä, mutta toisia moittiviakin.

"Kas tuota nuppusuuta vaan! — Kas kun hypyelee noin esiliinaansa, eiks kelpaa ottaa tuollaista

poikaa! Tehkää nyt jo valmis, älkää siinä koko ehtoota ruikuttako!" — Niin oli siinä arvostelu ihan tuoreeltaan, ei tarvinnut näyttelijäin odottaa sydän suussa, mitä seuraavan päivän sanomalehdillä olisi heistä sanottavaa.

Jo lähestyi kappale loppuansa. Sivukulissien takana poltti "regissööri" pellillä penkaalintulta, ja Anna ja Yrjö lauloivat:

"Jo löysin kultani, jo löysin armaani.
Oma silmäsein, oma silmäsein!"

Ja kauniilta näytti nuori pari ja vanha Lassi kalastaja punertavan liekin valossa; kauniilta näytti Sanna siinä "kansallispuvussa." Herttaisesti hymyili hän Arville, ja kummallisen tumma oli Arvin silmäys, kun piti Sannan kädestä ja katsoi häntä silmiin — — katsoi ja laului: "oma silmäsein." —

Mutta mikä tuolla peräkulissin raosta näyttämölle tirkistää? Mies se on, korkea hattu kuin nelikko päässä. Jo sen ruumiskin näkyy. Sillä on suurikaulurinen vapriikinverkainen "kaprokki" yllä, suuri punasenkirjava vyö "kaprokin" päällä, ja vyössä riippuu nahkatupessa pitkä vanhanaikainen sapeli. Ei näyttämöllä olevat häntä huomaa, sillä heidän tuli olla kääntyneinä yleisöön päin. Ei toisetkaan näyttelijät häntä huomaa, sillä "regissööri" polttaa "penkaalia" ja toiset tarkastavat näyttämöllä olevia. Sanna lausuu: "Ei koskaan ole minulla ollut niin hupaista iltaa, kuin tämä on, ja minä toivotan jokaiselle Suomen neidolle samallaista iloa ja onnea — ja jos se viiptyykin, niin — —"

Mutta silloin astui kaprokkimies pitkillä säärillään pari kolme askelta, oli ihan Sannan sivulla, kuiskasi hänelle korvaan hätämältään, kävi hänen käteensä kiinni ja viedä sujahutti hänen näyttämöltä. —

Ei ennättänyt Arvi muuta kuin kerran häristää pyssyllään sitä; eikä Sanna ennättänyt sanoa kuin: "mitäs nyt, mitäs nyt, Kal — —?"

Mutta yleisö rupesi nauramaan, kärjäkirjuri taputti raivokkaasti käsiään, siltavouti löi jalkojansa lattiaan, ja herra valismanni, joka niinikään oli kunnioittanut huvia läsnäolollansa, huusi tarmonsaa takaa bravoota. Regissööri astui näyttämölle katsomaan, miksi programmista poikettiin, "penkaali" loimahti kerran ja sammui. Pari kynttilää vaan valaisi näyttämöä. Mutta silloin hyökkäsi sieltä peräkulissien välistä näyttämölle oikea mörkö. Sarvet sillä oli päässä, ja sarvessa tiuku; silmiä, nenää tahi suuta ei näkynyt muuta kuin lävet vaan, ja oljista sillä oli housut, mutta takkina ihan karvoja vaan. Se tuli ja sieppasi Arvin näyttämöltä niinkuin keilan radalta, ja vaikka se pyristeli ja potki niin että saapasten kiiltävät varrensuut välkkyivät ja lakki putosi päästä pyssyn viereen permannolle, ja metsästyslaukku remppui ja roikkui, niin se mörkö vaan otti hänen olallensa ja vei hurjaa vauhtia näyttämöltä, vaikka mies huusi ja noitui minkä jaksoi.

"Da kaappo", huusi nimismies.

"Fint", huusi kersantti paasiviulun äärestä.

"Pravoo", kertoi siltavouti esimiehensä äskeistä puhetta.

"Hali tuli tuli tei, joko piru sinun vei?" laului Äyrään Taavetti.

"Skandaali", kirkui regissööri vimmatusti.

Suutari Beckman luuli maisterin jotakin muuta vaikeroivan, ja lausui joukkoon: "Veikö se peijakas maisterin sandaalin? Saipa totta vieköön lurjus semmoisen sandaalin, ettei näin maalla parempia tehdä, ihan vaahteraisilla piikillä — —"

"Infernaalista", raivoili maisteri.

"Täss' on 'lapis infernaalista'", sanoo herra kanttori tuttavamaisesti ja kömpii näyttämölle maisterin luo, "minulla on aina sitä muassani, onpa hyvä — — —"

"Menkä hiiteen!"

Ja niin se näytelmä loppui yleiseen sekamelskaan. Tulot olivat sentään hyvät, erittäin puhvetista, ja rahat oli aikomus käyttää — urkukassan hyväksi.

Joskus kai oli uruilla soitettava: "Ah surutoin, koskas synnistä lakkaat?"

Mutta seuraavana päivänä pitivät "toimikunnan" jäsenet kelpo "rääpiäiset."

IV.

Kaikkialla se Piki-Jermu tunnettiin. Siellä se asui takamaassa pienessä pirtissään, keitti pikiä ja kuljetti sitten sitä kaupan pitkin pitäjää. Mies oli runsaasti kolmen kyynärän mittainen ja muutoin hartiakas äijä. Kun hän suurine tallukoilleen astuskeli kirkkopihassa aina väliin autellen vasenta tallukkaansa jäljestä nousemaan nuoralla, joka oli sen kärkeen kiinnitetty, niin veti vakavinkin kirkkomies suutansa väkisinkin hymyyn, ja pojat puhua ilskaroivat, kuinka Jermu "oli totinen kuin Lotilan puntari ja puhisi ja tuhisi käydessään kuin Jutilan naurisläjä." Muuten oli mies naseva sanasuutari, vaikka sanat tulivatkin suusta räminällä ja litinällä semmoisella kuin pahan veräjän poru pakkasessa.

Jermu tänä talvena pikikauppoja tehdessään kertoi hirveitä uutisia. Pitäjän "herrapojat ja

mamsellit" olivat ruvenneet italialaisilta leipää polttamaan ja ruvenneet komeljanttarin-urakkaan; mutta siellä Kolkkilassa oli ihmeitä tapahtunut: Yrjö värsti oli tullut äkkiä kuin tuulispää huoneeseen ja vienyt Laurilan Sannan uhrattavaksi hirmuiselle lohikäärmeelle, joka oli meressä siellä maailmansyrjässä, missä Kaski-Jussi vainaa köyhinä vuosina oli käynyt, — sille piti vaaleanhiveinen neitsy uhrattaman, ettei se nielisi Espanjan kaupunkia ja vihdoin koko maata kitaansa. Ja sitten oli tullut sellainen mulkosilmä, väkkäräsarvi, roikkasääri olento ja vienyt Arvin sen silkosen sileen.

Todella kauheita uutisia!

Ja tiesi Jermu Arvin entisyydestäkin jotakin kertoa. Hän oli ensin käynyt papinkoulua, sillä vaikka äiti oli köyhä itsellismuija, niin herrat sitä olivat auttaneet. Hyvin oli poika lävässyt kaksi ensimmäistä luokkaa, mutta kolmas luokka se oli kiperä luokka, niin kiperä että päät meni yhteen, ja siinä tuli miehelle "tenkkapoo", ja vielä semmoinen "tenkkapoo", että täytyi ottaa passi kouraansa ja lähteä toisille markkinoille. Oli ollut sotaväessäkin ensin musikanttina ja sitte kaksinauhaisena; oli ollut kaikissa muissa paitsi puuron silmässä ja myllynnavassa. Semmoinen se Arvi oli, se Tanhuansuun Arvi, ainakin Jermun puheiden mukaan.

Mutta ei se juttu puheen-aineena kau'aa kestänyt; jo toisena talvena oli se vain historian oma eikä mikään päivän-uutinen.

Ei Arvia enää siis suurin muistettukaan muualla paitsi Laurilan paikkakunnalla. Yksi häntä muisteli kaipauksella. Se oli Sanna. Hän lueskeli paljon, luki mitä käteen sattui, luki kaikki kertomukset mitä lainakirjastosta oli saatavissa, lainasi Monnilan maisterilta yhä uusia kirjoja, kirjoitutti ystäviltaan värsyjä muistokirjaansa, lauleli niin kauniita lauluja, että äidinkin herahti kyynel silmään. Olipa se äitiraukan mielestä surkeaa, kun Sanna istui kivellä tuolla aitan takana, katseli metsään päin ja lauloi niin saineesti: "voi kun et tule jo!"

Ihmisillä oli paljon tekemistä siitä, missä Arvi oikeastaan oli, sillä vaikka Jermun kertomus oli Laurilankin seuduille saapunut, ei sitä oikein uskottu; koska Sannakin oli koreasti kotiin saapunut, niin kai se Arvikin jossakin oli, olihan vaan missähän oli.

Ja kun sitä Sannalta kysyttiin, niin hän vaan hyrähti: "mistäs minä sen tiedän!"

Tyttöparka! Se kelmeni kelmenemistään, ja silmäys kävi niin aranluontoiseksi, ja sinervät renkaat silmien alla näkyivät yhä selvemmin.

Laurila oli äreä, murahteli itsekseen: "oih" ja "mitäs teet, niin edestäs löydät."

Emäntä moitti häntä tyttärensä sanoilla puhuen, yhä useammin ahdasmielisyydestä, ja omaa ajatussuuntaansa seuraten, körttiläisyydestä.

"Tarttuisit joskus edes työhönkin", sanoi kerran tuossa joulun edellä Laurila Sannalle.

"Sydämeni on niin kipeä", vastasi Sanna ja laski kätensä rinnalleen.

"Ota Hokmannin troppia taikka Prinssin troppia tuolta kaapistani."

"Ei se semmoisista parane, minua ei paranna muu kuin kalman kylmä kalmisto."

"Mitä troppia se on?"

"Se on ikuista univettä."

"Kosk'emma viitsi — — —"

"Minua vaivaa sielun sairaus."

"Taikka maarian mun mikä!"

"Isä, minä olen niin onnellinen onneton."

"Mitä proskaa se on?"

"Minun on paha olla."

"Mitäs teet, niin edestäs löydät."

Käsi poskella istui siinä Sanna hetkisen pirtissä ja meni kamariin.

Niin se oli huonolla tuulella hyvin usein. Ainoasti silloin kuin äidin kanssa oli käynyt voimmyynnillä kaupungissa oli hän iloisempi. Tavallisesti valvoi hän silloin pian puoliyöhön ja lueskeli kirjeitä, luki, pani pois piironginlotaan, otti ja luki taas. — —

Ja niin kului hiljalleen talvi kolmaskin. Sanna oli kärsimätön ja äreä, Laurila lueskeli postillojansa, äiti lohdutteli Sannaa ja soimaili miestänsä "lapsensa onnen turmelemisesta." Naapurin Kalle kävi usein Laurilassa. Hänen isänsä ja äitinsä olivat kuolleet, ja hän oli talon ottanut haltuunsa, olikin saanut sen vallan velattomana. Hän oli usein sunnuntai-iltasin Laurilassa, kuunteli kuu Laurila luki, kuunteli miettiväisenä ja luki väliin itsekin. Näytti aivan, että molemmat miehet, vanha Laurila ja nuori Laurila, olivat kasvamassa samanmieliseksi; ainakin katseli vanhempi nuorempaa rakkain silmäyksin.

Yritti Kalle usein puhutella Sannaakin, mutta sai tavallisesti vain ivallisia vastauksia. Jo se kerran sitä kosikin, mutta Sanna oli vastannut ensin halveksivalla hymyllä, sitten vääntänyt vähän niskojaansa ja sanoa tuirahuttanut: "ei tällä päällä, jos ei toista tule!"

Silloin alkoi Kalle katsella alaspäin, otti puukon tupestansa ja rupesi kynsiänsä leikkaamaan. Tarkasti sitten tuota työtänsä oikein visusti ja sanoi ujomaisesti: "on se niinkin, Sanna, että joka kuuseen kurottaa, se katajaan kapsahtaa."

"Ja mitäs teet, niin — — —", lausui Laurila, mutta ei sanonutkaan loppuun asti sanottavaansa,

sillä Sanna pyörähti kantapäällänsä ja meni ovesta ulos.

"Sanna on joutunut silmäin pyyntöön ja rakastaa elämän koreutta", sanoi Laurila alakuloisesti.

"Niin näyttää, minä olen hänestä liian huono; joko minun täytynee lakata häntä aattelemasta, vaikka se raskaaltakin tuntuu. Voi sentään! Kukas olisi luullut, että sen mieli niin muuttui, me kun lapsina niin yhdessä olimme ja juoksentelimme! On kuinka onkin, mutta en minä Sannaa muistamasta lakkaa, en koskaan!"

"Hm, niinhän sitä luulisi, mutta ajan pitkään voi unhottaa paljo."

Laurila ei luullut olevan sieluja, jotka eivät voi milloinkaan unhottaa. On tautia, jotka eivät milloinkaan oikein parane, vaikka näennäisesti ei kipua olekaan. Sellainen tauti on haavoitettu rakkaus syvänpuoleisessa sielussa.

Puuhakkaana tuli emäntä pirttiin ja tarjosi Kallelle kahvia.

Joihan se sen, katsellen vakavasti kuinka ruskea neste läikkyi tassissa, jota hän piti sormiensa päässä.

Ilta jo rupesi hämärtämään, ja Kallelan vähän liikutteli itseään ikäänkuin pois lähteäkseen. Mutta samassa kuului ratasten rotinaa ulkoa, lyhykäinen, kimakka "tpruu", ja pari minuuttia sen jälkeen astui pirttiin Arvi, kiiltävänä, hienosti puettuna kantapäätä kiireesen asti, otti somasti korkean hattunsa päästään, laski kiiltävän matkalaukkunsa tuolille ja kävi tervehtämään isäntää ja emäntää, sanoen: "terve, terve, terveisiä Ameriikasta." —

Pitkään sitä katsoivat kaikki pirtissä olijat; Kallen lähtöliikkeet kohmettuivat, isäntä katsoi pitkään, ja emännän huuli rypistyi jonkinlaiseen ilon hymyyn.

Emäntä se sai ensin sanan suustansa ja virkkoi: "No ijän pitkinä päivinä, Arvihan se onkin, voi nyt kuitenkin, missä sinä Arvi oletkaan ollut — — missä, missä te, — — missä Herra Arvi onkaan ollut?"

"Ameriikassa mammaseni, Ameriikassa, tuolla ihanteiden maassa, missä joka mies on 'mister' — en minäkään siellä muuta nimeä kuullut kuin mister [englantilainen sana, suomeksi herra] Hömpl — — jaha, tuossa nuori mister Laurila — Saarlles mi darling, hou du ju du? [Tarkotti sanoa: 'Kalle veliseni, mitäs kuuluu?'] Wie steht es, multtofredo assee emaaapel —"

Näin se puhui Kallen edessä, ja Kalle avasi suuret siniharmaat silmänsä selki seljälleen, katseli ja kuunteli ihmeissään tuota muukalaista sanain tulvaa, kuunteli hetkisen, veti sitten suutansa naurun mareeseen ja purskahti viimein makeaan nauruun.

"Uott? mitä nauraa trenkää? Kaksi vuotta ja 3 kuukautta kuullut paljasta engliss, forgeted Suomi — miks sitä naurat? terve nyt vaan, kyllä tästä tolkkuun tullaan kuin ehditään."

"Oletpa mies kiertänyt maailmaa, missä nuot höyhenet ovat kasvaneet sinuun", kysyi Laurila.

"Ai, Sir, siellä, siellä mies edistyy, siellä minulla on suuri talo, 20 hevosta, 70 lehmää, puolentoista tuhatta lammasta — — mutta yksi puuttui, (tässä laski Arvi kätensä sydämelleen) — ei ollut elämän kumppania."

Emäntä oli tähän asti ollut jokseenkin odottavassa asennossa, mutta nyt sen kasvot kirkastuivat, nyt hän astui aivan Arvin rinnalle, laski kätensä hänen kaulalleen ja sanoi itkien: "voi että minun piti vielä plikkuuden aikaisen ystäväni Leenan pojan näkevän tuommoisena miehenä, oh hoo, oikeinhan siitä Arvista on tullut viini herra — ja puolentoistatuhatta lammasta!"

Käyttäen hyväkseen näin edulliseksi käynnyttää asemaansa, lausui Arvi: "Mutta oma maa mansikka, muu maa mustikka, olen aikonut antautua isänmaan ystäväksi ja asettua suloiseen Suomeemme asumaan — ja nyt kysyn teiltä, mister ja missis [suomeksi: herra ja rouva] Laurila, tahdotteko lahjoittaa minulle Sannan käden ja sydämen?"

"Olen ollut kolmattakymmentä vuotta jo isäntänä", puhui Laurila ja meni ottamaan kaapin päältä tapakkakukkaronsa, "muttei meitä ole ikänä kissiksi eikä missiksi haukuttu, ja paras on että saamme pitää omat inhimilliset nimemme — Sannan käsi ja sydän taas ovat siellä missä Sannan muukin ruumis."

"Etkös ymmärrä", muistutti emäntä, "ei Arvi sitä niin pookstavillisesti tarkoita."

"Kyllä minä yskän ymmärrän", sanoi Laurila äreästi, osoitti ovea ja sanoi Arville: "tuoss' on viis' hirttä poikki."

"Mutta miksi näin epäkohteliaita, impertinenttiä?" — —

"Siksi, että korjaat luusi ja paikalla", sanoi Laurila ja nousi vimmastuneena istualtaan.

Jo rupesi vieras lähenemään ovea ja olisi kai mennyt uloskin, mutta sieltä tuli uusi tulokas. Kyllä sen heti tunsi, sillä nuoralla nostettuna hypätä töpsähytti suuri tallukka kynnyksen yli ja tallukassa oikein aimo jalka, sitten toinen vähää vähempi tallukka jalkoinensa, ja jalkain muassa Piki-Jermun roteva ruumis.

Hänen äännin-elimistään kuului räminää, jonka tarkka kuulija huomasi "hyväksi päiväksi."

Arvi oli pyörähtää hänen ohitsensa ulos, mutta Jermu hänen siitä esti, sanoen: "älkää menkö, minulla olisi yksi hullu tarina juteltavana."

"Istukaa", sanoi emäntä.

"Kyllä sit' on tullut istuttua", vastasi Jermu ja istui ovensuussa olevan sängyn laidalle.

"Oli kerran", alkoi hän, "nuori poika-kloppi, joka ei olisi työtä tehnyt, kun teki mieli herraksi. Se

meni kouluun, mutta sai apskietin harmaalle paperille, kun ryyppäsi viinaa ja poltti tupakkia ja luki jonkin joutavia tarinoita, joita klookit tutantit aattelevat ja kokoon panevat. Sitte se meni musikantiksi, mutta puhalsi klasitorveen liian paljon. Sillä oli pää kuin partaveitsi, mutta sydämen ja tunnon rustinkien laita oli vähän niin ja näin. Pääsi kun pääsikin aina ylemmäksi — — —"

Laurila katsoi emäntää silmiin, emäntä häntä. Arvi punehtui ja katseli oveen. Kalle muutti hiukan istuma-asemaansa, mutta Jermu puhui edelleen: "mutta maalla se väliaikoina oli olevinaan puolitoista, narrasi tyttöjä, kylvi pahaa siementä löyhäperäiseen maahan — — —"

"Ja kitki pois, mitä siinä viljan alkua oli", lisäsi isäntä.

"Hyvästi nyt, on vähän kiiru", sanoi Arvi ja oli pujahtaa ovesta ulos.

"Kiiru kai", murisi Jermu, ja jatkoi entistä paljoa selvemmällä äänellä: "Niin, se luuli tekevänsä topoja maan moukkain kanssa, mutta silloin Yrjänä vei hentun ja sarvipää keikarin."

Kallea nauratti taas.

"Ja se vei keikarin Jussilan vanhaan lammasnavettaan, pani oven kiinni, eikä keikari päässyt pois ennenkuin Jussilan Henna aamulla tuli lampaista ruokkimaan. Mutta Henna peljästyivät niin pahanpäiväisesti, että juoksi kirkuen, parkuen pirttiin apua hakemaan; ja sill'aikaa pääsi keikari karsimaan matkoihinsa."

Kalle: "Se keikari oli Herra misterii Arvi Hömppölä ja se sarvipää oli Pikimestari Jeremias."

Arvi: "Mitä Jermun jutut minuun koskevat? Minä olen tän maan kielellä Arvi Humliin, mutta enkeliskaksi Hömpl, enkä mikään Hömppölä. — En jouda enää, hyvästi!"

Mutta ei päässyt menemään. Jermu oli vahva ovenvartija, kurotti pitkän kätensä oven poikki, eikä siitä ollut kissaa isomman olennon hyvä ulos mennä.

"Vaikkas olisit Hömppölä kuinka nätisti hyvänsä sanottuna, niin tosi se kumminkin on, että sinä olet lurjus, ja lurjusmainen siksikin. Tunnetkos näitä kouria, muistatko, kuinka koreesti sinä näillä ilmaan nousit silloin ennen Kolkkilassa?"

Arvi puri hammasta ja oli vihoissaan, mutta mikäs siinä auttoi!

Mutta samassa tuli pirttiin Sanna. Hän oli ollut missä lieene ollut metsässä mietiskelemässä. Suurin silmin hän ensin katsoi pirtissä olijoita, tunsii pian Arvin, meni luokse, kävi käteen kiinni ja sanoi, punastuen: "armaani!"

Arvi oli hämillään, ei juuri saanut mitään sanotuksi, jonkun lemmensanan vain kuiskasi Sannan korvaan.

"Siis olet kotona armaani", puhui Sanna, "olet vihdoinkin saapunut Ameriikasta, tuolta kaukaisesta maasta, josta minulle kirjoitit."

"Siis preivit välillänne kulkeneet", sanoi Laurila äreänsekaisella kummastuksella.

"Ei se mies ole Ameriikkaa nähnyt ikänä", puhui Jermu, "Helsingissä se on ollut trahtööreissä, passarina, ja väliaikoina korttia pelaillut."

"Mitä puhut Jermu sen tulen ruoka!" kiljui Arvi.

"Puhdasta totuutta", sanoi Jermu ja puhui edelleen: "Jermu on se Jermu, mutta pitää se siitä vaarin, missä pikiä tarvitaan, ja missä vekkulit velskaavat; sillä samalla miehellä on ollut seitsemän morsianta sitte uuden vuoden päivän ja on pettänyt ne kaikki. Etkö luullut minun tietävän, minne sinä Mikkolan lammasnavetasta jouduit, ja missä sitten elustit — kyllä sen tiesin. Ja Laurilan isännät, sekä toisen talon vainaa että tämän talon isäntä ovat aina olleet miehiä minua kohtaan, ja sentähden minä vähän niinkuin pidin varalla, mistä tuuli kävi."

Arvi yritti taas mennä.

"Mene sipo lintuun, äläkä tällä maalla silmiäsi näytä!" — — —

Sanna oli vaalea, ei puhunut mitään, istui rahille, katseli alaspäin ja hypyeli taas esiliinansa kulmia.

Ja Arvi otti kiiltävän matkalaukkunsa, meni pois, istui rattaille ja ajoi aika tärinällä valtamaantietä kohden.

Sanna meni kamariinsa, ja Jermu muisteli vielä Kallen kanssa, kuinka he Kolkkilassa olivat "komelin" keskeyttäneet.

"Mailman meno on turhuus ja hengen vaiva", sanoi isäntä, "minä olen väsynyt ja runneltu." Hän otti virsikirjan ja rupesi veisaamaan. Jermu ja Kalle ottivat lakit pois päästänsä, emäntä istui vesi silmissä pesän eteen.

Mutta kamarissa itki ääneensä Sanna, teki pesään valkean, jonne hän viskeli koko joukon kirjeitä. Sitten istui hän pesän eteen käsi otsalla ja sanoi itseksensä: "kyllä kai se niin on, että mitäs teet, niin edestäs löydät."

Viikon kuluttua sai Sanna kirjeen. Hän luki sen isälle ja äidille eräänä iltana kun väet taas olivat takamaassa suokauraa leikkaamassa. Siinä kirjoitti Arvi:

"Sanna hyvä!

Elämäni on ollut täynnä valhetta. Minä en ymmärrä, mikä se päämäärä oli, jota tahdoin tavoitella. Minä etsein jotakin, mutta en etsinyt oikein. Minä kaipasin, mutt'en tiennyt mitä kaipasin. Kyllä minä sinua rakastin ja rakastan vieläkin. Minä olisin niin rakastanut

kuin kirjoissakin rakastetaan, ja luulin että se meidän asiamme oli sellaista rakkautta. Mutta se Jermun puhe sai mun häpeemään, sillä mitä minusta on rakastajaksi, kun olen ihan semmoinen lurjus, joksi hän minun teillä kuvasi. Tiedätkö sinä miten ihminen onnelliseksi tulee? Minä en tiedä. Onkoos täällä maailmassa niin hullusti, ettei täällä olekaan onnellista ollenkaan, vaan onko ne vaan niin kaikki olevinaan. Voi nyt hyvin ja unhota minä, minä koitan itsekin unhottaa, että Arvi Humliini niminen mies on 'maa' nimisellä planeetilla. Terveisiä.

Arvi."

V.

Laurilan tienoilla syntyi puhetta ja juorua jos jonkinlaista. Sanna oli ollut Arvin lähdön jälkeen yhä kummallisempi; oli usein istunut käsi poskella, laulellut surullisia lauluja ja lueskellut kirjoja, vastannut kysymyksiin kovin hajamielisesti ja ollut väliin kuin toisitaiteinen.

Eräänä aamuna kun Laurila pistäytyi porstuanperä-kamariin, kummastui hän suuresti, sillä siellä oli kaikki ylösalaisin. Piirongin laatikot oli ihan auki, pöydältä oli nimikortit ja laatikkokin poissa; pieni kirjeenlappu siinä vaan oli, jossa oli kirjoitettuna Sannan kädellä: "Minä en voi täällä olla, minä menen pois. Tyttärenne Sanna Laurila."

Silloin huokasi Laurila syvään, mutisi itsekseen: "mitäs teet, niin edestäs löydät." Sitten hän tuskallisen näköisenä laskeutui polvilleen Sannan sängyn viereen, oli siinä vähän aikaa, ja kun siitä nousi, niin levollisuus ja entinen maltti taas kuvautui kasvoissa, ja hän puhui itsekseen: "ei se lapsi sentään hukkaan mene."

Mutta suurella ryöpyllä tuli kamariin emäntä, vohkasi ja puhui, itki ja nuuskutti: "sen siitä nyt sait, senkin körttiläinen ja konttirukousten pitäjä, nyt on lapsi mennyt, mihin lie mennytkin, Arapiiaan taikka Aamurinmaahan taikka Lemetin lähteesen; voi, voi mua äiti parkaa!"

Ja niin se vaipui tuolille istumaan, nuuskutti kovasti ja huulet vempahtelivat tahdissa nenän sikurruksen kanssa.

"Mitäs teet, niin edestäs löydät", sanoi Laurila ja läksi kamarista.

"Siihen sanaan minä olen tottunut kuin Vosuuni konttiin", kiljui emäntä, ja niiskutus muuttui oikein sudenkolloksi.

Ja niin se syyskausi oli karvas ja katkera aika Laurilan haltijoille; tuon tuostaki he torailivat, taikka oikeastaan emäntä se se soimaili isäntää melkein yhtämittaa.

Mikä isännän mieli oli, siitä eivät edes palvelijat saaneet selkoa; hän oli aina vaan tuollainen harvapuheinen jörri, joka toimitti asiat parilla murahduksella. Mitä hän tyttärensä katoomisesta ajatteli, ei sitä edes emäntä tiennyt. Ainakaan ei hän asiasta niin varma ollut kuin näytti, kun hän kiukussa nimitti miestänsä "kivisydämiseksi opeliskiksi, joka omaa lastansa lastoi."

Laurilan tavallinen vastaus sellaisiin ja muihin syytöksiin oli vaan se vanha, tavallinen; ei hän pidempiin selityksiin ruvennut, niin ettei emäntä aina tiennyt, ketä heistä kolmesta tuo puhe oikeastaan koski. Kyllä emäntä väliin harmissaan nimitteli Arvia "siksi maailman klovariksi, jossa ei ollut miestä kolmen kopeekan edestä, kun sillä lailla meni", mutta toisinaan hän taas päivitteli, "että niin viinin miehen alun oli toisen tyhmyyden takia täytyntä lemestänsä luopua."

Mutta kerran joulun jälkeen, kun emäntä tuli kirkosta, oli hänellä kirje kädessä. Sitä ei hän itse osannut lukea. Ei isäntäkään juuri kirjoitusmies ollut, mutta hän oli hyvä lukumies, osasi lukea "latinaakin"; ja joka kerran latinaakin osaa lukea, hän kyllä kirjoituksessakin toimeen tulee.

Kirjeessä Sanna kertoi, että "hän nyt oli päässyt kerrankin sivistyneen maailman yhteyteen, sillä hän oli nyt Helsingissä. Jos isä ja äiti näkisivät ja ymmärtäisivät kaiken sen, mitä Sanna siellä näki ja ymmärsi, niin eivät häntä ankarasti tuomitsisi. Hänellä oli pieni kamari, vähän tosin kaupungin syrjässä, mutta ei aivan kaukana siitä paikasta, jossa hän joka päivä kävi neulomassa. 'Sömmerskat' olivat hauskoja tyttöjä, kävivät yhdessä hänen kanssansa teatterissa ja muissa huveissa. Heillä oli monia 'hykliä' nuorukaisia tuttavainsa joukossa. Oli nähnyt Arvinkin siellä; se oli taas taiteilijan tiellä, oli soittokunnassa p-kornettia puhaltamassa. — Sitten oli siinä terveisiä ja hyväntoimien toivotuksia, ja pyyntö, että hänelle joskus kirjoitettaisiin, hänen 'atressinsa' oli — katu n:o 00."

"Onpa hauskaakin, että tyttäreni elää ja voi hyvin", sanoi äiti ja pyyhkieli silmiänsä.

"Paljon siinä on ryssä siinä preivissä", sanoi isäntä, "mutta se siinä oli suomeksi, ett'ei Sanna likimainkaan ole tuhlaajatyttö."

"Älä nyt aina, isä kulta!"

"Se se on kuin on", sanoi Laurila ja lähti ulos.

— Harvakselta naapurin Kalle enää Laurilassa kävi. Mutta kun hän loppiais-iltana pistäytyi kyläilemässä, niin kirjeen sisällyksen kertoi hänelle emäntä.

Kun Kalle siinä penkillä istui ja kuunteli Sannan kirjeessä olleita asioita, niin suuret siniharmaat silmänsä kävivät niin sameriaisiksi ja hän otti sinipunasanen nenäliinan taskustansa ja niisti sillä — mitä lienee sillä tempulla peittää tahtonutkaan, kenties silmään herahantutta kyyneleen-aihetta? Kun emäntä sitten puhteella puuhaili illallisen toimissa pirtissä, niin oli isäntä Kallen kanssa

kamarissa kahden, ja tuon tuokiot he keskustelivatkin.

Tämän keskustelun tuloksena oli, että Kalle Hiivanuutin päivän aamuna kotitalonsa pihalla teki "reisukuormaa." Ja kukapa hänellä siinä oli apumiehenä? Kukas muu kuin itse Piki-Jermu. Oli sillä oikein "ihmismäiset rievut" yllä sillä kertaa ja saappaatkin jalassa; totta ei mies tahtonut enää uuspeilinä olla.

Kalle lähti "matkareisulle" Helsinkiin. Kuormassa oli leipiä, muutamia voipyttyjä, ryyniä ja lihoja. Ja niin ne lähtivät Kalle ja Jermu Helsinkiin. Vielä lähteissä kuiskailivat Laurila ja Kalle monioita sanoja toisilleen.

Kyllä silloin jo oli olemassa rautatie Hämeenlinnan ja Helsingin välillä, mutta kun näin hevosella mentiin, niin säästyihän kahden miehen piljetinhinta ja tavarain kuljetusmaksu. Ja parina kolmena päivänä oli matka Helsinkiin näilläkin keinoin tehty.

Onnellisesti tulivat he Suomen pääkaupunkiin, vaikka siellä likellä Helsinkiä oli vähän vaikea tulla niiden ruotsalaisten kanssa toimeen. Mutta Jermu osasi sen verran ruotsia, että tiesi sanoa: "Jee mei varttierä", joka oli (kuten Jermu Kallelle selitti) suomeksi: "olisimmeko me saaneet tässä talossa yökorttiera?" Ja saihan sitä korttiera, vaikka väki olikin vähän niinkuin sanotaan koloa kansaa.

Kun olivat kauppatorilla myyneet tavaransa kaikella kunnialla, niin silloin Kalle ja Jermu rupesivat sen Laurilan Sannan korttieraä kyselemään. Lihavalta kalamatammilta kysyi Jermu ensiksi: "tietääkö prouva, missääs päin täällä se Laurilan Sanna meidän pitäjästä asuu, se on täällä sömmeskana?"

Matammi nauroi ylevästi ja sanoi kumppanilleen: "hva pratar den der finntuppen?"

"Ole itte vintuppi, semmoisen näköinenkin sinä olet", ärähti Jermu ja lähti muuanne päin kävelemään.

"Ei hätää pahaa", sanoi Kalle, "minun on tiedossani katu ja numero."

"Mutta mistäs sen kadun ja numeron löytää?"

Kysyttiin möhömahalta herralta, joka siinä käveli pitkin esplenaatikatua; mutta ei hän vastannut.

Kysyttiin ajurilta, ja se lupasi heidän viedä 50:llä pennillä.

Mikäs siinä muu auttoi kuin istua ajurin rekeen ja mennä.

Tultiin syrjäkadulle. Ei ollut liikettä likimainkaan semmoista kuin siellä esplenaatinkadulla, ja ihmisetkin olivat paljoa huonommassa vaatteessa.

Jo ajuri pysähtyi portille. Siinä oli keltaisia, matalia huoneita, ja iso portti oli kiinni. Sivuportista menivät, ja Jermu sanoi: tämä nyt on se "neulansilmä."

Menivät ensimmäisestä kuistista oikealle, raottivat ovea, kysyivät, asuiko siinä Laurilan Sanna. Ei siellä tietty, asuiko, ei tietty missä muuallakaan.

Menivät toiseen. Siinä oli "heveli prouva"; se sanoi siinä kyllä tyttöjä asuvan, asui yksi sieltä Kallen kotipitäjästäkin; se kai oli Sanna Laurila, vaikka nimittikin itseään Tyyne Laurell'iksi. Kyllä se vaan sama oli, jota miehet etsivät, mutta se ei nyt ollut kotona, se oli siellä neulomusrouvan tykönä neulomassa eikä tulisikaan kotia ennenkuin illalla.

Pantiin talo muistoon ja katu, ja lähdettiin kaupungille kävelemään. Käveltiin katua ylös, katua alas, luettiin kylttien ja osoitusten kirjoituksia, joista Jermu yhä sai lisää ruotsalaiseen kielivarastoonsa. Katseltiin ja ihmeteltiin suuria akkunoita, jotka olivat aivan yksipuusia — ei yksiklasisia.

"Voi tämän maailman prameutta", sanoi Jermu. "Kyllä siitä olen kuullut puhuttavan, mutt'en sitä näin huikeaksi uskonut. Kun kolmatta kymmentä vuotta sitten täällä kävin, en semmoista muista nähneeni — katsos nyt tuota kivimuuria, yks', kaks', kolme, neljä, viis', kuus', — hyvät ihmiset! Kuus' vuovinkia! Kas noita; kuka hullu tuohon on säärensä pannut akkunaan, eikä muuta ruumista ollenkaan näy. Voi senkin seitsemän!"

Kalle hyrähteli, katseli vain, ja käveli. Jo oikein jalkopohjia pakotti ja polvista vähän huikasi, — saisi edes johonkin istua; paras kun menee korttieriin! Mennään!

Miehet astuskelevat, pian sinne pitäisi päästämän, ihan pian. Mutta ei se tuossa ole — juuri tuossa sen pitäisi oleman, juuri tuossa — ei vielä siinäkään, mutta tuossa — ei siinäkään, ei vielä! Mennään hiki hatussa, jalan anturoita kuulottaa, nälkäkin tulee ja muutenkin on tuskallista — kävellään jutustetaan, mutta korttieraä ei kuulu — ei kuulu vaikka kävellään kuinka — juostaan portista pihaan, ei siellä ole sen näköistä harmaata rakennusta, ei ole toisessakaan talossa, ei kolmannessakaan, ei neljännessäkään — —

"Nyt on paha merrassa, toinen tokeessa, kolmas vielä ovelta katselee", tuumii Jermu.

"Kai se niin on, olemme eksyneet."

"Kyllä se sitä on."

Tuossa sitä kulkee väkeä, menee ja tulee, ja kaikilla on niin tulinen kiire, eivät ne toisiaan ole huomaavinansakaan, pitävät vaan — sanoi Jermu — omaa totuuttansa. Entä jos niiltä kysyisi — kas tuossa menee nuori herra, juuri niinkuin siellä kotipitäjässä tuomarin nuori herra, sangattomat lasit nenällä, keppi kädessä ja päässä hattu, sievä kuin pääskyisen pesä.

"Kuulkaa, Herra maisteri, neuvoisitteko meitä korttieriimme?"

Sen tuomarin nuoren herran näköisen rinnalla käveli toinenkin. Sille se sanoi: "si på dessa, tschudiska typer." ["Katsopas noita tschudilaisia muotoja."]

Mutta ei Jermu pulaan joutunut. Rämellä äänellään hän sanoi:

"Herr maister viisaa meit' varttieriin!"

Herrat naurahtivat ja menivät.

"Kyllä siinä on kansaa kuin Ekyhtin heinäsirkoja", päivitteli Jermu, "mutta ei ole yhtään, joka osaisi selvää Suomen sanaa sanoa."

Väsymys jo rupesi miehiä valtaamaan. Ei se mennyt siitäkään, että tupakkisaksalta ostivat Jermun ehdotuksen mukaan viiden pennin "sikarossit suuhunsa." Ei siitä väsymys mennyt, jos nälkä hiukan menikin. Väsyneitä kun olivat, niin istuivat kaikkein komeimman akkunaa ääreen, olihan siinä puolta kyynärrä leveä sarja akkunaa alapuolella, jossa kyllä istutuksi sai kun vaan käytävänsä kovasti katuun painoi. Siinä miehet istuivat, ja rotevalla ruumiillaan täytti Jermu ainakin kolmanneksen jalkakäytävää. Siinä oli mukava istua, katsella väen aaltoilevaa virtaa ja löyhytellä sikaarinsavuja ilmaan. Siinä sitä oli "hiippastokkaa" vähän monenlaista, siinä kiiltonappista, siinä sutipartaa.

Tuoltakin tulee yksi kiiltonappinen, toisenlainen kuin ne muut, joilla harmaa takki oli, se tulee aivan likelle miesten luo, tarttuupa Jermun kauluriin ja sanoo ruotsivoittoisesti: "Mit' hampusia työ oletten?"

"Kunniallisia miehiä me olemme, tää on neljänneksen manttaalain isäntä meidän pitäjältä, nuori, naimaton mies, ja minä taas olen Jeremias Mettäkörpi, pikivaprikööri samasta pitäjältä."

Kiiltonappinen hymähti ja sanoi: "tulkaa pois, ei siinä istua saa."

"He antakaa meitin istua, me olemme väsyksissä", ärisi Jermu.

Mutta nyt se kiiltonappi suuttui ja sanoi: "oitis miehet kanssan', min' olen poliissi, mennään poliissikamariin!"

Mutta Jermu ei sanonut heillä sinne asiaa olevan, vaan pyysi, että hän neuvoisi heitä korttieriin. Asian kuultuaan, auttoi poliisi miehiä ja neuvoi heille heidän korttierinsä. Kiitoksia!

"Nyt tämä talo pannaan mieleen, niin että se vaikka silmät ummessa löydetään", tuumaili Jermu. Ja kun talon portilta meni suoraan kirkontornia kohden ja Kalle pani mieleensä kadun nimen ja talon numeron, niin tottapa sitä takasin osasi.

Illempänä mentiin taas Sannaa hakemaan, mutta ei se nytkään kotona ollut. Kävelivät siinä miehet pitkin sitä katua, jonka varrella Sannan korttieri oli, ja aattelivat, tottahan kerran kotia tulee.

Kului siinä aika joinkuin tarkastellessa ihmisiä. Kuinka ne toiset olivat hävyttömiä, kävelivät miehet naisten kanssa käsi kädessä ja tirskuivat ja virskuivat.

Mikä konkkaronki tuoltakin tulee? Miehiä ja naisia, pari, kolme paria, kah, oikein hattupäitä! Jo tulevat likemmä. Mitä? Mitä? Kalle katsoo pitkään, nyhkää Jermua kylkeen ja sanoo: "onko tuo Sanna?"

On, se se onkin. Jermu jää paikalleen, mutta Kalle menee joukkoa kohden. He virskuvat keskenään, eivät huomaa ujoa maanpoikaa. Kalle astuu melkein heidän rinnallensa, yskähtää, rykäisee toistenkin, mutt'eivät huomaa vieläkään; Kalle astuu vieläkin likemmä, jo nyt katsovat häneen.

"Sanna, minun olisi sinulle vähän asiaa", sanoo hän ja astuu ihan Sannan eteen.

Suuri hämmästyks. Kaikki, nuot kolme miestä, kaksi naista ja Sanna, katselevat häntä kuin mitä kummitusta.

Viimein sanoo Sanna: "Jassoo, kun en tahtonut tunteakaan, se onkin Laurila; päivää!" Tervehdetään. Ei muuta puhuta.

Vihdoin sanoo Sanna: "koska Laurila on kaupunkiin tullut?"

"Eilen jo; olen etsinyt sinua, Sanna."

"Onko Laurilalla kirjettä kotoani."

"Ei, vaan terveisiä."

"Kiitos; nyt on minulla kiire, mutta kenties huomenna kl. 8 suurustunnilla saisin tavata —?"

"Nyt on minun puhuminen", sanoo Kalle erinomaisen päättävästi, ja siniharmaa silmä katsoo niin vakavasti, että Sannan on pakko luoda katseensa alas.

"Herrasväki suo anteeksi; menkää edellä pitkälle sillalle päin, olen siellä viiden minuutin perästä", sanoi Sanna kumppanilleen. He menivät ja Sanna jäi Kallen kanssa kahdenkesken.

"Sanna, tule kotia, kaikki muuttuu vielä hyväksi", sanoi Kalle hellästi, mutta Sanna vastasi pisteliäästi: "Jos ei sinulla muuta sanomista ole, niin sitä ei tarvitse sanoa, ei minusta ole moukkain oloon."

"Mutta Sanna hyvä", sanoi Kalle rukoilevasti.

"Hyi, älä ole lapsellinen! Toivoakseni isä ja äiti voivat hyvin, miks'eivät ole minulle kirjoittaneet mitään?"

"Ei ne osaa."

"Niin, ei sitä sanoas tarvitse, mutta sillä tavoin minä sanoin ja tarkoitin, miks'eivät ole kirjoituttaneet?"

"Sinä olet murtanut isäsi sydämen."

"Onko sillä tervaskannolla sydäntä?"

"Äitisi itkee sinun tähtesi."

"Se semmoista itkee, jolla ei parempaa itkettävää ole."

"Sinä saatat vanhempaisi harmaat karvat murheella hautaan."

"Tääll' on pappia parempiakin, en minä sinun saarnaasi tarvitse."

"Sinä joudut onnettomuuteen, Sanna."

"Vanhat profeetat ovat kuolleet, ja kylläs tiedät mitä uusien tehdään."

"Ei sinua, Sanna, voi enää millään mieltäsi saada muuttamaan?"

"Oikein vastattu! Morjens nyt ja hyvästi! Eikö Laurila jo ole emäntää itselleen saanut?"

"Olishan noita saanut, mutt'en ole huolinut — — — etkö sinä yhtään muista lapsuutesi ihania aikoja, kun sydämesi oli raitis kuin uusi oras, kirkas kuin lähteen silmä, puhdas kuin kehdon lapsi; muistatko kun lapsina leikimme yhdessä — — Sanna — —"

"Holt piisaa, en tässä jouda lavertelemaan, hyvästi nyt ja terveisiä paljo!"

Ja niin se meni. Pitkän valkotukan siniharmaat silmät kävivät taaskin niin sameriaisiksi.

Läheisestä porttikäytävästä tuli esiin Jermu, kysyi, kuinka oli käynyt.

"Ei kuinkaan", vastasi Kalle alakuloisesti.

Siinä vielä kaasulyhtyin valossa kävelivät Jermu ja Kalle. Ei näyttänyt viimemainitulla olevan halua lähteä tältä kadulta. Siinä he vaan kävelivät. Päivällinen poliisimies käveli samalla kadulla ja tunsu heidän äskeiseltä. Siinä joutui Jermu varsin vilkkaasen puheesen; hän kyseli kuin mies ja kertoi asioita kuin mies.

Oli kai kulunut puolen tuntia äskeisestä kohtauksesta, kun kolme hevosta tulee peräksytin aika vauhtia. Ja ensimmäisessä reessä — näkee Kalle, — näkeekö? näkee Sannan. Hyvin hän sen kaasulyhdyn valossa jo erottikin. Huimaa vauhtia ne menivät ohitse; miehet olivat laskeneet kätensä naiskumppaninsa kaulalle ja hoilasivat.

Poliisimies huomasi, että Kalle oli levoton, kun hän meneviä katseli; "oliko siinä tuttuja", hän kysyi.

"Oli, siinä oli se, jota tulini etsimään."

"Taisi olla morsiamenne?"

"Ei juuri, mutta kuitenkin olisin hänen suonut täältä pois tulevan."

"Poika parka, se tyttö on huonoilla jäljillä", sanoi poliisi.

"Mihinkähän sitä nyt oikein leivotettiin", kysyi Jermu.

"Missä lienee taas jokin 'samlinki'", sanoi poliisi.

Jermu ja Kalle menivät korttieriinsa. Poliisimiehen neuvolla osasivat he sangen hyvin tällä kertaa.

Seuraava päivä oli sunnuntai. Kalle sanoi vielä kerran menevänsä Sannaa katsomaan. Jermu meni orpanaansa tervehtimään, sillä he olivat hyvät keskenänsä; orpana oli usein käynyt siellä maalla, tavannut Jermunkin. Samalta orpanalta oli hän saanut kuulla Arvin historian. Vielä tahtoi Jermu saada Arvista nytkin tietoja, sillä niitä Laurilan isäntä oli nimenomaan pyytänyt tuomaan.

Kalle meni siis Sannan asunnolle. Löysi hyvin pienen kamarin, johon oli pakarin läpi mentävä. Avain kyllä oli suulta pois, mutta Kalle arveli, että kai se näin pyhänä sentään kotona oli.

Koputti siis ovelle.

"Kuka siellä?" Se oli tuttu ääni, oli Sannan ääni, vaikka kuului niin väsyneeltä.

"Minä täällä olen", vastasi Kalle.

"Kuka minä?"

"Minä vaan, Laurilan Kalle."

"Varrotkaa", kuului ääni.

Ja Kalle vartosi ja kuuli kuinka siellä sisällä Sanna lykkäsi vuodettansa kiinni ja siivosi kalisevia astioita — — —

Jo avasi Sanna oven, ja Kalle astui kamariin.

"Jaa, Laurilahan se onkin, Laurila tekee hyvin ja käy istumaan."

"Kyllä sit' on tullut istuttua", vastasi Kalle ja istui tuolille kaapin viereen.

Kovin oli Sanna väsynyt, sen näki silmistä ja liikkeistä, tukkakin oli sekasorrossa ja ääni niin painuksissa.

Ei siinä juuri mitään asiallista puhetta tahtonut syntyä, molemmin puolin olivat kuin vähän hämällä.

Vihdoin sanoi Kalle: "Missä sinä, Sanna parka, eilen olit?"

"Ei minun sinulle tiliä oloistani tarvitse tehdä, mutta saan sen sanoakin; olimme ensin ajelemassa, sitte menimme eräisen ravintolaan iltaa kuluttamaan."

"Etkö muista kuinka psalttarin ensimmäinen salmi kuuluu?"

"Miks'en sitä muista, mutta mitä se tähän koskee? Laurila on hyvä ja jättää ne asiat, ei niitä niin jokapaikkaan tarvitse vetää."

"Mutta eikös sana ole meidän jalkaimme kynttilä ja valo meidän teillämme?"

"Niinhän kuuluu, mutta täytyyhän meidän maailmassa olla, emmekä juuri elämältä paljoa iloa saa, miksi siis sitä ehdollamme karkottaisimme? — Eikö Laurila olisi hyvä ja juoksisi hakemaan tuolta puodista, tämän talon portinpielestä vähän limonaatia ja portteria? — portteri, on niin vahvistavaa — — —"

"Emme me nyt tässä portteria tarvitse; me tarvitsemme jotakin muuta, Sanna parka, sillä sinä et ole onnellinen, sinä et ole hyvällä tiellä."

"Anna minun kulkea polkuani, se ei ole sinun polkusi."

"Etkö tule kirkkoon, Sanna, kanssani?"

"Olen niin väsyksissä."

"Käytkö muulloin siellä?"

"Joskus; mutta sitä paitsi on aikomus meillä nuorilla tänään mennä kello 11:n aikaan Vanhaan kaupunkiin — — —"

"Oletko niin pitkälle jo päässyt?"

"Kuule, Kalle, sinä olet mielestäni aina ollut ajattelevainen poika, vaikka ulkopuolisesti et näytä, suo anteeksi, aivan näppärältä, kuule Kalle, meidän välimme pitää tulla selväksi!"

"Sitähän juuri minäkin toivoisin, vaikk'ei siinä minun mielestäni erinomaista sekavuutta ole."

"Kuule ja ymmärrä! Me emme sovi yhteen!"

Kalle katsoi kummastuneena Sannaa, Sanna taas ei näyttänyt väsyneeltä; siinä hän seisoi Kallen edessä ja puhui innokkaasti:

"Sinä, Kalle, olet vanha aika, minä olen uusi aika."

"No perhana," keskeytti Kalle.

"Niin", jatkoi Sanna, "sinun näköalasi ei ulotu paljoa Laurilan kuoppamäen toiselle puolen, minä olen vapaasti tottunut katselemaan korkealta vuorelta avaraa maailmaa yli ennakkoluulojen suon."

"Onko se vienyt sinun korkealle vuorelle ja osoittanut sinulle kaiken maailman kunnian, Sanna?"

"Hm, niin en juuri tarkoittanut, mutta te siellä — — te olette tyytyväiset siellä, kun vaan on vatsa täysi ja saatte lukea rukouksenne aamuin illoin — — —"

"Ja kun on hyvä omatunto", Kalle keskeytti.

"Mutta minun sieluni", jatkoi Sanna, "janosi jo lapsuudesta asti ihanuutta, lempeä, onnea tahi miksi sen sanosin. Ehkä oli onnettomuudekseni, että varhain opin laulamaan kaipaavia kansanlauluja, ja ett'en pitänyt niitä vaan tavallisina rallatuksina niinkuin muut tytöt, vaan opin tuntemaan niistä semmoista kummallista, joka tuntui samalla kertaa suloiselta ja tuskalliselta — oletko, Kalle, sinä sellaista tuntenut?"

"Olen joskus, mutta minä olen luullut, että silloin tunto minua ajaa oikeaa rauhaa ylhäältä etsimään."

"Niin sinä sanot; mutta minä olen lukenut melkein kaikki lainakirjaston kirjat, jopa muutamia, joita ei siellä olekaan; ja tiedäthän, ei kaikki ole totta, mitä prantätty on."

"Ei, ei, esimerkiksi se kirja, jonka nimi on: 'Viksari eli piru pullossa', kaukana siitä."

"Ei, Kalle, kaikki on turhuus ja hengen vaiva. Elämän avain on tää:

"Nuoruudesta riemuitkaamme,
Riemuita kun vielä saamme.
Nyt kun vielä kukkamaamme
Ruusuisena rehoittaa.
Niin, sulo elämälle
Riemuitkaamme vielä tälle!"

"Ei sillä avaimella lukku aukene", sanoi Kalle surullisesti hymähtäen.

"Näet siis", puhui Sanna, "meidän välillämme on juopa, sinä olet vanhan ajan puolella, minä uuden; sinä et ymmärrä minua — — —"

"Kyllä sinun ymmärrän, virsikirjassa sinun tilasi maalataan: 'yks' lammas eksyi laumasta ja joutui kauas korpeen'."

"Pidä pääsi, Kalle, kuka meidän väliämme voi ratkaista, minä pidän minun mieleni."

"Kyllä ratkaisee omatunto."

"Hm, yksinkertaisen mielen houreita."

"Älä pilkkaa!"

"Älä kiusaa sinäkään!"

"Etkö tule Sanna kotiosi?"

"En!"

"Onko se kerta sanottu?"

"Se on kerta sanottu eikä viinapäässä!"

"Et siis tule, vaikka isäsi sitä toivoo ja äitisi tulisi mieli hyväksi?"

"En!"

"Tule, hyvä Sanna, siitä tulee niin moni hyvälle mielelle, tulisin mar minäkin."

"En, älä kiusaa minua!" Näin sanoi Sanna tuimalla äänellä, mutta ei se niin tuimasta sydäimestä lähtenyt kuin ääni osoitti.

"Niinkö eroomme", kysyi sumeasti Kalle.

"Erotkaamme ystävinä", sanoi Sanna ja tarjosi kätensä Kallelle.

"Kuinka voimme olla ystäviä, kun suuri juopa meidän erottaa ja me kuljemme varsin eri teitä?"

"Kalle, kerran katoovat vanhat ja kaikki muuttuu uudeksi."

"Mutta mikäs se on, joka pysyy ijankaikkisesti?"

"Nyt olisi minun mentävä, 'kolmikantilla' minua toiset odottavat."

"Et tule siis, Sanna, täältä helvetinpesästä; pois."

"En tällä päällä kumminkaan."

"Hyvästi siis, Sanna, et usko kuinka sydämeni kirvelee, mutta jos joskus apua tarvitset, niin muista minua!"

"Hyvästi, Kalle, sinä olet sittenkin hyvä poika, vaikka yksinkertainen, kyllä kirventeleminen lakkaa, kun tuot Laurilaan emännän, jolla on pari tuhatta markkaa rahaa, aitallinen vaatetta, ja muuten on toimi-ihminen."

"Jumalan haltuun, Sanna!"

"Hyvästi, hyvästi, terveisiä nyt vaan vanhemmilleni!"

"Mutta miksi noin kavahdat vanhempiasi, Sanna?"

"Minua kiusaa, vaivaa, piinaa, painaa — kuuletkos? — isäni jumalisuus; — minua vaivaa sinua läsnä-olosi, minua vaivaa koko maailma" — näin se sanoi kiivaasti ja veti ovensa kiinni, ja Kalle astui pitkin pakarin-lattiaa ulos.

Kalle meni, katsoi portilla vielä kerran matalaan, keltaseen rakennukseen päin, huoahhti ja lähti tallustelemaan pitkin katua korttieriansa kohden.

Mutta tyttö katseli akkunasta. Näytti hetkeksi hyvä ajatus tulleen vierailemaan, mutta kiusaaja tuli kanssa. Tyttö, tyttö, kenen ääntä kuulet? Vielä voisit palata, mutta kuinka käynee, menetkö alamäkeä lasketat?

VI. Kuuden vuoden perästä.

Huhuja oli kulkenut Laurilan kulmalla, huhuja oli syntynyt ja hälvennyt. Oli kerrottu, että Sannan oli Helsingissä käynyt hullusti ja että hän oli tuomittu kuudeksi vuotta "pinhuusiin", kehruhuoneeseen, ja että se Arvikin oli saanut "kaksi vuotta".

Kun Laurila oli kirkkoherralta asian varmaksi kuullut, oli hänen päänsä vaipunut rintaa vasten ja hän oli sanonut tuskin kuultavasti: "mitäs teet, niin edestäs löydät."

Kirkkoherra, nuori virkaa tekevä, oli yrittänyt häntä lohduttaa, mutta mitäs sille miehelle teki, "se kuin ei sydäntänsä avannut."

Siitä sanomasta ruveten kävi Laurilan pää yhä harmaammaksi ja emäntä yhä äreämmäksi. Totinen, alakuloinen ja naimaton oli naapurin Kalle yhä edelleen, "vanha emäntäpiika vaan hänen huusholliansa piti."

Mutta sitten kerran ajoi "vanginvyöräri" pihaan. Hänellä oli kaksi henkeä rattaillaan, mies ja vaimo. Ne tulivat pirttiin, ja pitkään katsoi heitä Laurilan väki.

Mies jäi seisomaan ovensuuhun, mutta se harmaankirjava vaimoihminen astui hiljakseen Laurilan eteen pöydänpäähän, laskeutui polvilleen ja huusi surkeasti: "Isä!"

"Sanna!"

"Minä olen syntiä tehnyt, antakaa Jumalan rakkauden tähden anteeksi!"

"Kuinka on asiiasi Jumalan kanssa?"

"Olen paljon rikkonut, mutta minulle on laupeus tapahtunut."

"Onko varmaan?"

"On, isäni!"

"Olethan tyttäreni."

Ja isä antoi tyttärelleensä kättä, nosti hänen ylös, ja tytär piti isän kädestä kiinni ja itki.

Äiti istui siinä kanssa penkillä, päivitteli "sitä häpeää, minkä tytär oli rakkaalle äidilleen tuonut."

Mutta Laurila nousi seisoaalleen, pani kätensä ristiin ja sanoi: "Kiitetty olkoon Jumala joka päivä; Jumala panee kuorman meidän päallemme, mutta hän myös auttaa meitä!"

Kummallisen iloiselta se Laurila näytti.

"Mutta mikä mies tuolla ovensuussa?"

"Se on se Arvi, tuolla käveli kankaalla ja pyysi rattaille; mutta olisitte kuulleet sen saarnan, jonka nainen piti sille, — kyllä miehen vesi silmistä valui." Niin kertoi "vanginvyöräri" siinä sivupenkillä.

Mutta Arvi astui keskelle lattiaa ja sanoi: "minun pitäisi kanssa jotakin puhua, pyytää anteeksi taikka muuta semmoista, mutta mitä minun siitä hyötyä on? Jälkikatumus ei maksa mitään, eikä minua usko enää kukaan — enkä minä itseään tiedä, mikä minussa on totta, mikä valetta." Otti sitten povestansa klarinetin ja rupesi puhaltamaan. Ensin kuului niin käheää ääntä, sitten se kävi raikkaammaksi, muuttui sen jälkeen niin surullisen vienoksi — se klarinetti itki ja sairasti, se soi valitusvirttä parinkymmenen vuotisista synneistä; se murehti, katui ja valitti. Laurila peitti kasvosensa käsillään, ja Eeva emäntä ihan itki.

"Paras että poistut", sanoi Sanna Arville; "me olemme toinen toisellemme olleet kiroukseksi."

Arvi vinkahutti vielä kerran klarinettiansa, pani sen poveensa, lähti ovesta ulos ja sanoi mennessänsä: "nyt minä olen vasta taivaanvuohi, saan lennellä taivaan ja helvetin välillä — ja mököttää."

Huusi sitä Laurila, mutta mies meni vaan menojaansa.

Kymmenen vuoden perästä.

Kummallisia ne Laurilan talon haltijat; toisessa pitää Kalle-isäntä yksin taloa, toisessa taas on Sanna yksinpuolisena talonhaltijana aina siitä asti kun isä ja äiti kuolivat. Kaikki tosin tietävät, että Sanna emäntä oli haaksirikkoon joutunut, mutta kyllä niitä silti oli kosioita, vaikk'ei Sanna heistä huolinut.

Pelmanni Arvi kulkee tanssipaikoissa soittamassa, tekee väliin kauniita lauluja, joita on ollut sanomalehdissäkin nähtävinä, mutta on melkein aina humalassa. Väliin se laulaa niin kummallisia lauluja, että niistä itkee hän itse ja muut; käy joskus kirkossa, kuuntelee tarkoin, mutta — on iltpäivin humalassa. Se on semmoinen repaleinen kulkupelmanni, saa Laurilassa, kummassakin, monta yösijaa ja ruok'atria, mutta jos vaan puhuu vähänkin noin lemmentuhetta, niin oitis on siksi kertaa korttieriä muutettava, sillä Sanna emäntä ei enää leikkiä kärsi.

Pyhäiltasin kokoonnutaan milloin toiseen, milloin toiseen Laurilaan lukemaan ja veisaamaan. Pitäjällä kulkee puhe, että Laurilaiset ovat nyt ruvenneet jumalisiksi, mutta kyllä he sitä tarvitsivatkin, sillä he "olivatkin olleet kovin rivoa väkeä".

Kalle Laurila käyttää usein Aatami Laurila vainaan sanaa: "mitäs teet, niin edestäs löydät." Mutta sen sanan täyttää merkitystä ei ymmärtänyt muut kuin Sanna. Hänelle oli isävainaja kuolintaudissansa sanonut, että häntä oli rankaistu lapsensa kautta synnistä, jonka hän nuoruudessaan oli tehnyt. Hän oli luullut sen jo meren syvyydessä olevan, mutta kuitenkin se Sannassa yhä häntä uhkasi ja vihdoin hänen kohtasi.

"Voiko viettelijä mitenkään rikoksensa suuruutta syvemmin tuntea, kuin nähdessään oman lapsensa, vieteltynä?" Tuskin vaan.

"Mitäs teet, niin edestäs löydät". Oi hirveä luonnonlaki vapauden maailmassa!

LOPPU.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KERTOMUKSIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including

paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work

with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of

Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed

works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.